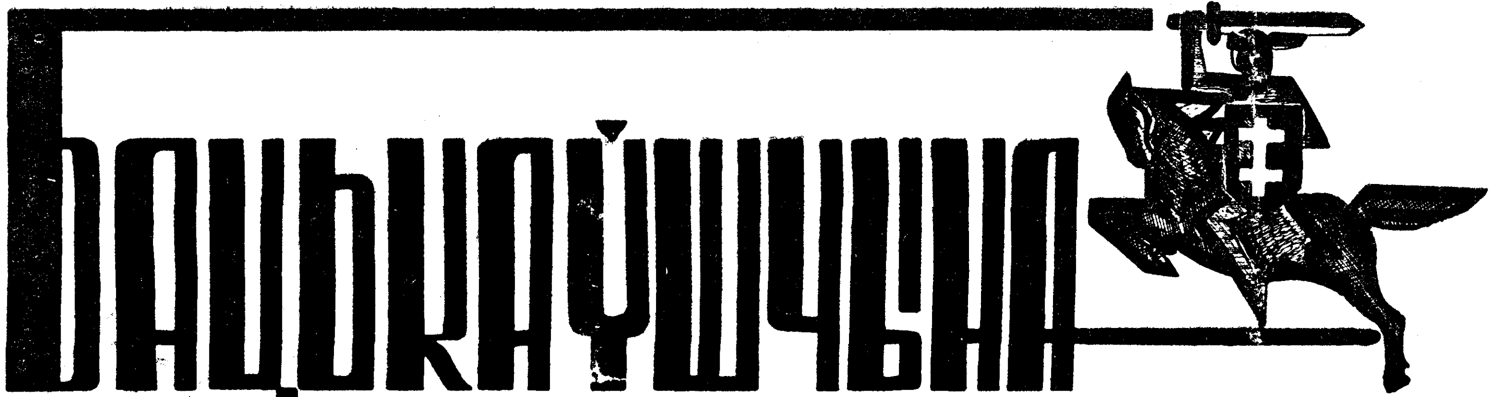

ОРГАН БЕЛАРУСКАЙ НАЦЫЯНАЛЬНА-ВЫЗВОЛЬНАЙ ДУМКІ

WHITERUTHENIAN NEWSPAPER "BACKAUSCYNA" ("FATHERLAND")

Responsible Publisher: Wladimir BORTNIK

Druck: „LOGOS", Buchdruckerei u. Verlag, G.m.b.H. München 8, Rosenheimerstr. 46 a.

Post Adress: "Backauscyna", München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III

Die Administration der Weißruthenischen Zeitung „BACKAUSCYNA" München 22, Herzog-Rudolf-Straße 49/III

ГАЗЭТА ВЫХОДЗІЦЬ РАЗ У ТЫДЗЕНЬ — ЦАНА 30 Н. ФЭН.

DIE WEISSRUTHENISCHE ZEITUNG „DAS VATERLAND" | THE WHITERUTHENIAN NEWSPAPER „THE FATHERLAND" | LE JOURNAL BIELORUSSIEN „LA PATRIE"

№ 44 (123) Нядзеля 2 лістапада 1952 г. ГОД ВЫДАНЬНЯ 6

Руіна сельскае гаспадаркі у БССР

НА ПАДСТАВЕ МАТАРЫЯЛАЎ XX ЗЬЕЗДУ КАМУНІСТЫЧНАЙ ПАРТЫІ БЕЛАРУСІ.

(глядзі артыкул «Індустрыя й адбудова Беларусі» у № 43 «Бацькаўшчыны»)

Перадусім дадзеныя аб акцыі ўзбуйненьня калгасаў і ходзе калектывізацыі заходніх акругаў Беларусі, прылучаных да Савецкага Саюзу толькі ў 1939 г. У справаздачы Патолічава чытаем: «Закончаная ў васнаўным калектывізацыя сялянскіх гаспадарак у заходніх акругах. Праведзена ўзбуйненьне дробных калгасаў. Гэтая работа закончаная ў усходніх акругах і прадаўжаецца ў заходніх акругах. Аб выніках узбуйненьня дробных калгасаў можна мяркаваць па таму, што калі ў усходніх абласьцях БССР на 1 студзеня 1949 г. налічвалася 9.772 калгасы, то на 1 ліпеня 1952 г. — 3.153 калгасы».

У якасных пакасчыках разьвіцьця сельскай гаспадаркі хваліцца Патолічаў вялікімі дасягненьнямі. Ён сьцьвярджае, што «пасеўныя плошчы калгасаў рэспублікі вырасьлі за справаздачны пэрыяд на 2.044 тысячы гэктараў, у тым ліку ў калгасах усходніх акругаў на 444 тысячы гэктараў».

Значыцца пасеўная плошча заходніх акругаў, якія займаюць шмат меншую тэрыторыю ад акругаў усходніх, павялічылася аж на 1.600 тысяч гэктараў. За кошт чаго яна магла аж гэтак павялічыцца? Адказ ясны: за кошт прыватных сялянскіх гаспадарак, якія да 1948 году (да 19 зьезду КП(б)Б) ня былі яшчэ загнаныя ў калгасы. Затое больш цікавым ёсьць пытаньне, за кошт чаго павялічылася пасеўная плошча ў усходніх акругах аж на 444 тысячы гэктараў, калі там прыватнай собскасьці, за выключэньнем прысядзібных вучасткаў, ня было зусім? І вось тут знаходзім канчальную разьвязку, што да якой былі дагэтуль адно толькі здагадкі. **Яна магла павялічыцца толькі за кошт гэтых прысядзібных вучасткаў** у працэсе ўзбуйненьня калгасаў, якое там ужо закончанае.

Далей гаворыцца, што «пасеўныя плошчы зернавых і зернабабовых культураў у рэспубліцы за справаздачны пэрыяд узрасьлі й складаюць 100,5% да даваеннага 1940 г.». Значыцца яны павялічыліся ўсяго толькі на 0,5%. Дык дзе-ж тады падзеліся тыя 2.044.000 гэктараў, на якія павялічылася агульная пасеўная плошча ад 1948 г? І тут адказ знайсьці ня цяжка: яна апынулася пад тэхнічнымі й кармовымі культурамі. У далейшым у справаздачы сказана, што, не гаворачы аб кок-сагызе і цукровых буракох, якія, як ведаем, цяпер разводзяцца ў значным маштабе, узрасьлі пасевы й ільну-даўгунца на 92%, бульбы — на 50%, кармавых культураў — у 3,7 разы.» Значыцца, гэта ўсё культуры, якіх, апрача бульбы, няшчасны калгасьнік зусім не дастае на працадзень. А тымчасам, як гаворыцца далей у справаздачы, «У 1951 годзе калгасы рэспублікі здалі дзяржаве больш, чым у 1948 годзе, збожжа на 70,5%, бульбы — на 24,8%, малака — на 96%, воўны — на 283,4%».

З гэтага ясная калькуляцыя, што пакольки пасяўная плошча калгасаў пад зернавыя й зернабабовыя культуры амаль не павялічылася (толькі на 0,5%), а калгасы здалі дзяржаве толькі збожжа больш аж на 70,5%, чымсьці ў 1948 г., дык іхныя галодныя пайкі за працадзень ня толькі не павялічыліся, — хаця савецкая прапаганда крычыць аб адваротным — **але мусілі зьменшыцца, і то шмат зьменшыцца.**

Нам могуць запярэчыць, паклікаючыся на тое, што за гэты час, у выніку лепшай арганізацыі калгаснай працы й павышэньня земляробскай тэхнікі, магла павялічыцца ўраджайнасьць на столькі, што калгасьнік можа здаваць болей дзяржаве й болей атрымліваць за свае працадні.

Паглядзім, ці так ёсьць. Патолічаў аб гэтым гаворыць наступнае: «Калі па колькасных пакасчыках у галіне земляробства ў калгасах і саўгасах дасягнуты пэўныя вынікі, то па якасных пакасчыках, перш за ўсё па ўраджайнасьці сельскагаспадарскіх культур, адставаньне сельскай гаспадаркі рэспублікі яшчэ не пераадолена. Значная частка калгасаў рэспублікі атрымлівае ўсё яшчэ нізкія ўраджаі». Дзе гаворыцца аб саўгасах, у справаздачы сказана: «У 1951 годзе толькі 35 саўгасаў з 74 атрымалі прыбытак, а астатнія закончылі гаспадарскі год з убыткам». А гаворачы аб павялічэньні працэнтаў здачы сельскагаспадарскіх прадуктаў калгасамі дзяржаве, Патолічаў быў змушаны дадаць: «Неабходна дабіцца, каб калгасы, побач з выконаваньнем абавязацельстваў і пасьпяховым разьвіцьцём грамадзкай гаспадаркі, мелі магчымасьць значна больш выдаваць калгасьнікам на працадні. Трэба лічыць зусім нецярпімым, калі ў выніку дрэннага кіраўніцтва ў цэлым радзе калгасаў мала выдаецца калгасьнікам на працадні, а некаторыя кіраўнікі раёнаў лічаць гэта зусім нармальным і мала турбуюцца наконт гэтага».

Дык калі гэтак змушаны быў сказаць публічна найвышэйшы камуністычны дыктатар Беларусі й найбольш даверany Крамля, значыцца, што **палажэньне беларускага калгасьніка зьяўляецца катастрафальным.**

Што-ж датычыць некаторых канкрэтных дэталяў арганізацыі калгаснае працы, ейнае мэтазгоднасьці, рацыяналізацыі й выдайнасьці, дык із дакладу Патолічава на XX зьезьдзе КП(б)Б даведваемся рэчаў проста жахлівых. Вось жменька фактаў:

«Нельга далей мірыцца з тым, што ў калгасах рэспублікі штогадова ўзорваюць пад зябліва толькі палавіну плошчаў яравой сяўбы. Ігнаруецца кушчэньне іржышча. Разковая сяўба азімых і яравых культураў праводзіцца ў разьмерах значна меншых, чымсьці можна забясьпечыць наяўнымі ў калгасах і МТС разковымі сеялкамі. Тэрміны правядзеньня работ, асабліва сяўбы, недапушчальна зацягваюцца».

А далей: «У калгасах рэспублікі да паўтара мільёна гектараў лугоў і пасьбішчаў пакрыты хмызьняком, да 900 тысячаў гэктараў ворных земляў засьмечана каменьнем. На жаль, многія работнікі ў рэспубліцы закрываюць вочы на гэты факт, не жадаюць зразумець усяго значэньня справы ачысткі зямель для ўздыму сельскай гаспадаркі».

Але найцікавейшыя пакасчыкі дае ў гэтых дачыненьнях справа жывёлага-

(Заканчэньне на 4 балоне)

Весткі з шырокага сьвету

Зацятыя баі ў Карэі. Пасьля некатарага заціша баі на карэйскім фроньце 24 кастрычніка ўзноў ажывіліся на вялікім заходнім адрэзку сярэдняй часьці фронту й трываюць да апошняга часу. Некаторыя мясцовасьці ў зацятых баёх пераходзяць па некалькі разоў з рук у рукі. За выключэньнем аднаго пралому камуністычных войскаў на поўнач ад Сэулю, якія ўдзёрліся на некалькі кілямэтраў на тэрыторыю, займаную войскамі ЗН, лінія фронту нідзе болей не зьмянілася. Апошнімі днямі войскі ЗН перайшлі да контрафэнзывы й 31 кастрычніка, пасьля дзевяцігадзіннага бою, здабылі нанава важную пазыцыю «Вышыню Трох Кутоў». Страты па абодвых бакох вялікія. Амэрыканскае міністэрства абароны паведаміла, што колькасьць забітых і ўзятых у палон у мінулым тыдні была найбольшай ад заканчэньня рухомай вайны ў мінулым годзе.

Актыўнасьць камуністых у Індакітаі. Францускія войскі ў раёне Тонкіну ў Індакітаі адступілі камуністым паўночны бераг Чорнай ракі. Францускі генэральны штаб баіцца, што пасьля перагрупаваньня ветмінскіх дывізыяў кажнай гадзіны можна будзе спадзявацца генэральнага наступу гэтых дывізыяў. Францускі міністар абароны Плевэн асьветчыў перад парлямантам, што камуністычны Кітай дастаўляе вялікую колькасьць аружжа й амуніцыі для камуністычных партызанаў Ветміну. Ён заявіў, што звыш 20.000 індакітайцаў занятыя транспартам гэтага аружжа зь кітайскай граніцы да мясцовасьцяў, дзе адбываюцца баі. Міністар Плевэн заявіў далей, што партызаны Ветміну вядуць цяпер афэнзыву ў вялікім маштабе, у якой заангажавалі вялікую колькасьць сваіх сілаў.

Дзейнасьць тэрарыстычнай арганізацыі Маў-Маў. У ангельскай афрыканскай калёніі Кэніі ад даўжэйшага часу вядзе актыўную тэрарыстычную дзейнасьць супраць эўрапэйцаў туземная тайная арганізацыя, ведамая пад назвай Маў-Маў, супраць якой былі навет з Ангельшчыны нядаўна высланыя спэцыяльныя аддзелы войска. У лістоўцы, перасланай эўрапэйцам гэтай калёніі, тэрарыстыя пісалі: «Забіваем вас так, як і вы мардуеце сяньня». Паліцыя ў горадзе Наўробі цьвердзіць, што эўрапэйцы з паза Кэніі (лёгка дадумацца адкуль!), а ня нэгры кіруюць арганізацыяй Маў-Маў. Паліцыя сьцьвярджае, што дзейнасьць гэтай арганізацыі адбываецца дакладна паводля ўзору, як і падобная акцыя ў іншых частках Афрыкі. Паміма арыштаваньня звыш 100 асобаў, западозраных у кіраваньні Маў-Маў, арганізацыя гэтая зьяўляецца вельмі актыўнай.

Перарваньне француска-нямецкіх перагавораў. Ад даўжэйшага часу вяліся француска-нямецкія перагаворы ў справе спорнай між гэтымі дзяржавамі Сарскай акругі. У верасьні міністар замежных справаў Францыі Шуман і нямецкі канцлер Адэнаўэр дагаварыліся выдаць супольную дэклярацыю пра агульныя прынцыпы будучага эўрапэйскага статуту для Сары. Гэтая дэклярацыя была-б прычынаю адкладу тэрміну выбараў у Саршчыне, вызначаных на 30 лістапада сёлета. Аднак праект дэклярацыі, пададзены Адэнаўэрам, быў адкінуты Францыяй, бо ён падчырківаў тымчасовасьць эўрапэйскага статуту Саршчыны. Другім пунктам нязгоды было вымаганьне Францыі захаваць у праекце дэклярацыі француска-сарскую канвэнцыю з 1951 г. пра эканамічна-грашовую вунію між Францыяй і Саршчынай. У сувязі з гэтымі непаразуменьнямі французы адкінулі нямецкія праекты й перагаворы такім чынам перарваліся.

Дасьледваньне сыстэмы нявольніцкай працы ў СССР. Камісыя для дасьледваньня прымусовых работаў у СССР, паклікана Задзіночанымі Нацыямі й Міжнародным Урадам Працы, 28 кастрычніка ў Жэнэве перарвала далейшае праслухоўваньне сьветкаў, каб два наступныя тыдні часу прысьвяціць праверцы зложанага ўжо ей матарыялу. Паводля ўжо здабытага матарыялу, агульны лік прымусовых работнікаў у Ўсходняй Эўропе, без савецкіх тэрыторыяў, ацэньваецца на 800.000 да 900.000 чалавек. У эўрапэйскай і азыяцкай часьці СССР знаходзіцца найменш 10 мільёнаў зьнявольных; іншыя-ж сьветкі падаюць гэты лік на 12-15 мільёнаў. У канцэнтрацыйных лягерах і лягерах прымусовай працы краінаў усходняга блёку ўлучна з Усходняй Нямеччынай, як і ў 220 лягерах у самым Савецкім Саюзе, паводля згоднага паказаньня сьветкаў — былых зьняволеных гэтых лягераў і адпаведных дакумэнтаў — пануе «норма сьмяротнасьці» між 20 і 30% усіх зьняволеных у год.

Японія выкідае савецкіх грамадзян. Японскі ўрад зьярнуўся да шасьцёх савецкіх грамадзян, сярод іх да карэспандэнтаў «Праўды» й тэлеграфнага агенцтва ТАСС, з дамаганьнем пакінуць да 28 лістапада Японію.

Аб тайных гутарках ЗША з Саветамі. Сябра амэрыканскай дэлегацыі на сэсыі ЗН у Нью Ёрку 25 кастрычніка паведаміў, што вясной і летам дыплёматы ЗША вялі неафіцыйныя гутаркі з прадстаўнікамі Савецкага Саюзу ў справе дасягненьня перамір'я ў Карэі. Пробы гэтыя аднак ня далі ніякіх вынікаў. Аднак міністэрства замежных справаў ЗША спраставала гэтае паведамленьне й заявіла, што ўсякія чуткі аб такіх гутарках зьяўляюцца простай выдумкай.

Чан-Кай-Шэк прапануе сваю помач. Правадыр нацыянальнага Кітаю, генэралісімус Чан-Кай-Шэк зьвярнуўся да Задзіночаных Штатаў Амэрыкі з прапановай інвазыі Кітаю, дывізыямі, што знаходзяцца пад ягоным камандаваньнем на Фармозе. Прэзыдэнт Труман быў выдаў у 1950 годзе загад амэрыканскаму флёту, каб апошні не дапусьціў да інвазыі Чан-Кай-Шэка кітайскага ўзьбярэжжа. На пачатку карэйскай вайны Чан-Кай-Шэк заахвяраваў выслаць у Карэю 30-тысячны корпус на помач войскам ЗН, але гэтая ягоная прапанова была тады адкінутая. Апошнімі месяцамі ў ЗША выказваецца што раз болей галасоў за дазволам Чан-Кай-Шэку заатакаваць камуністычны Кітай у надзеі, што тады Мао-Тсэ-Тунг будзе змушаны перастаць памагаць Паўночнай Карэі.

Выбары ў Пальшчы. У нядзелю 26 кастрычніка адбыліся ў Пальшчы парлямантарныя выбары паводля зьмененай у гэтым годзе на савецкі ўзор канстытуцыі. Як і трэба было спадзявацца, у выбарах прыймала ўдзел, таксама паводля савецкага ўзору, больш чымсьці 99% выбіральнікаў.

80 чырвоных дывізыяў у Карэі. Брытанскі міністар абароны лёрд Аляксандар, прамаўляючы ў палаце лёрдаў на тэму сытуацыі на карэйскім фронце, паведаміў, што напроціў сілаў Задзіночаных Нацыяў стаіць 80 камуністычных дывізіяў, налічваючых звыш аднаго мільёна жаўнераў, у гэтым 750.000 кітайцаў. Колькасьць дызэльных самалётаў савецкага тыпу, што знаходзяцца ў камуністых, налічвае 1.200; адносіны стратаў у паветраных баёх 1 : 10 на карысьць Задзіночаных Нацыяў.

205 мільёнаў для Карэі. На мэты адбудовы Карэі 29 дзяржаваў згадзілася выдаць каля 205 мільёнаў даляраў. Як паведамляе камітэт ЗН для адбудовы Карэі (ЮНКРА), да чэрвеня 1953 г. Карэі будзе выплачана каля 70 мільёнаў даляраў, што маюць быць выкарыстаныя для аховы здароўя, палепшаньня школьнай асьветы, павялічэньня прадукцыі электрычнай энэргіі, палепшаньня шляхоў зносінаў і на жыльлёвае будаўніцтва.

Унівэрсытэты вайсковымі казармамі. Усе ўнівэрсытэты й вышэйшыя школы ў Чэхаславаччыне пераменены ў сыстэму ваеннага вышкаленьня. Першыя гэтага праявы былі ўжо ў зімовым сэмэстры 1951/52 навучальнага году, калі дзьве гадзіны ў тыдні былі прысьвечаныя аружазнаўству. Сяньня ўсе вышэйшыя навучальныя ўстановы поўнасьцю зьмілітарызаваныя. Кажная вышэйшая школа творыць ад двух да трох батальёнаў, якія, паводля факультэтаў, дзеляцца на розныя віды аружжа. Юрыстыя, прыкладам, прыдзяляюцца да пяхоты або да ваеннага ўпраўленьня, матэматыкі да артылерыі, інжынеры да танкавых аддзелаў або матарызаваных частак. Аднак панцырнымі «спэцыялістымі» бываюць таксама й філязофы.

Ваенны карабель замяніўся ў пыл. Як заявіў прэм'ер Чэрчыль у ніжняй палаце, першая брытанская атамная бомба, якая нядаўна была выпрабавана каля востраву Монтэ Бэлё каля Аўстраліі, была ўмешчаная на ваенным караблі, які ў сілу выбуху быў разьбіты ў пыл. Экспэрымэнт меў на мэце выпрабаваньне выніку выбуху ў порце.

Новыя формы ў Эгіпце. Казаньні ў эгіпскіх мэчэтах ня будуць у далейшым адбывацца ў клясычнай арабскай мове, незразумелай для простых вернікаў, але ў мове мясцовай. Таксама будуць зьмененыя й тэмы казаньняў. Яны будуць прысьвечаныя палітычным і сацыяльным праблемам, прыкладам зямельнай рэформе, якая цяпер праводзіцца ў Эгіпце.

Панурая гадавіна

7 лістапада сёлета на ўсей тэрыторыі Савецкага Саюзу будзе зь вялікім шумам і помпай адсьвяткаваная 35-ая гадавіна г. зв. кастрычніцкай рэвалюцыі, якая перадала ўладу ў рукі бальшавіцкай партыі й распачала найжахлівейшую ў цэлай гісторыі ўсіх народаў эпоху нявольніцтва, вызыску й крывавага тэрору. Бязьвінныя ахвяры гэтага сусьветнага злачынства будуць у гэты дзень выгнаныя на пляцы, каб публічна выказаць «бязьмежнае пачуцьцё радасьці» й словы «шчырае ўдзячнасьці й адданасьці» бальшавіцкай партыі й «любаму» Сталіну за «радаснае й шчасьлівае жыцьцё», якое сплыло на іх у выніку перамогі «вялікай кастрычніцкай рэвалюцыі».

35 год таму назад, 5 сакавіка 1917 году, у нумары 1 газэты «Праўда» была абвешчаная дэклярацыя бальшавікоў. Яны заяўлялі, што на месцы царскага самадзяржаўя, зьнішчанага лютаўскай рэвалюцыяй, бальшавікі даюць самадзяржаўе народу. Яны загарантоўвалі ў гэтай дэклярацыі: усеагульныя, непасрэдныя, роўныя й тайныя выбары; шырокі самаўрад; недатыкальнасьць асобы й памешканьня; свабоду сумленьня, слова, друку, сабраньняў, забастовак і саюзаў; свабоду руху й промыслаў; забарону начной працы; забарону працы дзяцей і моладзі да 16 год; забарону жаноцкай працы ў цяжкіх і шкодных для жанчын работах. У гэтым-жа часе яны кінулі прыманлівы лёзунг: «Хвабрыкі рабочым, зямля сялянам!» У гэты час яны абяцалі народным масам мноства іншых дабрадзействаў.

І што-ж аказалася потым? Нятолькі абманулі паверыўшыя ім масы, ня толькі ня выканалі ніводнай з многіх сваіх абяцанак, ня толькі завялі сыстэму нячуванага дагэтуль нявольніцтва, вызыску, галіты й крывавага тэрору, але навет прымусілі гэтыя масы называць усе гэтыя зьдзекі сваей радасьцю, дабрадзействам і шчасьцем ды дзякаваць за ўсё гэта бальшавіцкай партыі.

Для нерасейскіх народаў Савецкага Саюзу да ўсіх няшчасьцяў, якія падзяляе зь імі й расейскі народ, далучылася яшчэ й найбольш безаглядная й жахлівая нацыянальная няволя. Расейскі бальшавізм, пераняўшы ў спадчыне імпэрыялізм царскай Расеі і зьвярыны шавінізм чорнай сотні, абвесьціў вайну ўсяму нерасейскаму, павёў палітыку прымусовай русыфікацыі й дэнацыяналізацыі, фізычна вынішчаючы ўсе тыя нацыянальныя элемэнты, якія асьмельваліся скарыстаць з прыроджанага чалавеку права астацца самым сабой.

35 год таму назад бальшавікі прадстаўлялі сабой малую кліку, якая перамагла толькі дзякуючы сваім абманлівым лёзунгам ды недалужнасьці ўраду Керэнскага, які самахоць спрычыніўся да іхнае перамогі. Прайшло толькі 35 год і камунізм ня толькі ўмацаваўся на аднэй шостай часьці сьвету, але й гвалтоўна заграждае астальным яго пяць шостым. Сяньня найвялікшыя беды й закалоты ўнутры яшчэ вольных краінаў выклікаюць пятыя калёны Крамля. Сяньня ўсе найвялікшыя міжнародныя канфлікты зьяўляюцца справай бальшавіцкіх рук і яны-ж сваей дэструкцыйнай дзейнасьцю паралiжуюць неабходнае для праспэраваньня людзкага дабрабыту, цывілізацыі й культуры міжнароднае супрацоўніцтва. Камунізм зьяўляецца сяньня рэальнай загрозай новага сусьветнага ваеннага катаклізму, які можа з сабой прынесьці нязнаныя яшчэ дагэтуль зьнішчэньні. Адзінай мэтай камунізму ёсьць падпарадкаваньне сабе цэлага сьвету, зьнішчэньне шматвяковага дасягненьня цывілізацыі й культуры, абярненьне ўсяе людзкасьці ў нявольнікаў Крамля.

Таму ў той час, калі чырвоная Масква ўрачыста адзначае 35-ую гадавіну свайго трыумфу й мабілізуе свае сілы на далейшыя злачынствы, вольны яшчэ сьвет павінен заманіфэставаць сваю нязломную волю бескампрамісовага змаганьня з сусьветным камунізмам, як з найвялікшым злом усяго чалавецтва. А мы беларусы, якія ў бальшавіцкай няволі знаходзімся ўжо 35 год, панесьлі найвялікшыя ахвяры і ўвесь час змагаемся за сваё вызваленьне, павінны ў гэтую жахлівую гадавіну яшчэ мацней загартаваць усе свае сілы на далейшае змаганьне за вольнасьць і незалежнасьць нашай дарагой Бацькаўшчыны — Беларусі!

Г. А. ТАКАЕЎ

Некаторыя пытаньні рэвалюцыйнай дэмакрацыі

(Працяг)

РЭАЛЮЦЫЙНЫЯ ДЭМАКРАТЫ І ДЗЯРЖАЎНАЕ ДАСЬВЕТЧАНЬНЕ

Каб усьведаміць усё гэта да канца, неходна некаторага мінімуму (савецка- дзяржаўнага дасьветчаньня, дасьветньня (савецкай) дзяржаўнай арганізацыі, беспасярэдняга рэальнага вычуцьнутранага мэханізму (савецкага) мнонацыянальнага дзяржаўна-манапалі- ычнага фармаваньня.

Пры гэтым, паколькі мова пра СССР, наго знаньня канстытуцыі й прынцыў генэральнай палітыкі недастаткова. ульная арыентацыя яшчэ не зьяўецца дзяржаўным дасьветчаньнем, ня эсьць дасьветчаньнем дзяржаўнай арганацыі, ня ёсьць беспасярэднім рэальм вычуцьцём мэханізму шматнацыяльнага фармаваньня, як граматнасьць ёсьць яшчэ вяршыняй культуры, як канчэньне інжынернага інстытуту ня эсьць яшчэ поўнацэннай інжынернай аліфікацыяй, як прабываньне ў літатурным інстытуце ня ёсьць яшчэ пісьньніцкім майстэрствам. Больш таго: жна ўсё жыцьцё правесьці ў дзяржаве, але не аўладаць дзяржаўным дасветчаньнем у сьцісьлым разуменьні ова. Усё залежыць, ад таго, **дзе** вылі, **чым** займаліся, **якія** дачыненьні лі да дзяржаўнага мэханізму, зь **якімі** ными галінамі і ў **якіх** справах мелі нтакт зь ім, зь **якой** узроўні сачылі працэсамі. Селянін, што бачыць у потрактар за працай, добра разумее яго ічэньне, навет ведае, што яму патрэбя вада й нафта, але ці значыць гэта, о ён стаў паўнацэнным трактарыым? Жыхар, скажам, гораду Варане- ці Стаўраполю, што ні разу ня быў у Кіргізыі ці Туркмэніі, у Эстоніі ці тарыі, у Армэніі ці Казахстане, што гаворыць ніводнай з моваў «нацыялаў», што ня слухае іхнага радыя, ня тае іхнай прэсы, ня мае якога-незь сур'ёзнага ўяўленьня пра іхнюю торыю, псыхалёгію, быт і інш., апыўшыся далёка за межамі бацькаўыны, можа, звычайна, абвесьціць сяэкспартам ад усяго ў СССР, але якой рай яго па праўдзе можна ўважаць такога? Што, у сутнасьці, ён знае зычэньні й імкненьні армяніна й эцца, башкіра й туркмэна, Дняпроўыны й Бурат-Манголіі?

Ўзапраўды бывае сьмешна, калі та- «экспэрты» выпаўзаюць на паверх- й пачынаюць кідаць громы, прагапваць пакойнага Бурдзенку «асабім лекарам Сталіна», абвяшчаць паўную Асецію дэпартаванай, залічаць вых і здаровых Лапіных да расстраых, глыбокадумна заяўляць, што лю- СССР сваю праіну па старому назыць «Расеяй» і г. д. і г. д. Заданьне алюцыйных дэмакратаў палягае на м, каб прывяртаць такіх людзей да койнага думаньня, прывучаць іх да цуцьця меры й адказнасьці, сьціроўь іх на шлях усьведамленьня велі- дзяржаўных заданьняў, узбагачваць дзяржаўным дасьветчаньнем.

ШТО ДЛЯ ГЭТАГА ПАТРЭБНА?

ля наданьня сваім «за» і «супраць» разнага азмыслаўленьня або хоць- дастатковай для выступаў перад ніяй яснасьці рэвалюцыйнаму дэмату, што бярэ на свае плечы цяжар ржаўных праблемаў, патрэбна ўважй сур'ёзна вывучаць дасьветчаньне важнейшых із усіх зямных акадэў: **жыцьця.** Трэба высьцярагацца кусы коўзаньня па паверхні і наніцтва. Лёгкія на вагу нябыліцы й ы фантастаў, што «чытаюць душы», мяжуюць зь дзівацтвам, могуць есьці нанішто навет найшчырэйшыя еры, а таму пры ўсякай справе й на ным кроку трэба глядзець на стрэлнайбольшага баромэтру: **рэальнага цьця.**

ак, прыкладам, для ўдзелу ў вабгаваьні праблемы нацыяў і народаў СССР ўважаем за патрэбнае сыстэматычй сур'ёзнае вывучэньне багатага ьветчаньня цэнтралізаванага супольа існаваньня 63 нацыяў і 202 народ, дасьветчаньня такіх арганізацыяў становаў, як калішні Народны Камісыят у Справах Нацыянальнасьцяў, астытуцыйная Камісыя СССР (1935—) пры Вярхоўным Савеце СССР, апаы ЦК ВКП(б), ЦК ВЛКСМ, ВЦСПС ІД, Міністэрства Вышэйшай Асьве- Акадэміі Навук і інш., дасьветчаньнасьпяваньня змовы супраць краін балтыкі, Польшчы, Чэхаславаччый Балкан (1932—39), прычын і праккі пасьляваеннага русацтва й насадзаньня тэрытарыяльна-паліцыйных донаў.

ады, як паказвае дасьветчаньне цатых і часткава саракавых гадоў СССР, не паўстаюць бяздарна-дзіныя заявы, што «няма ніякага нанальнага пытаньня», або «няма ніянацыяў, ёсьць толькі адзін расейскі народ». Бо ўзапраўды пералічаныя й не пералічаныя арганізацыі і ўстановы існуюць якраз толькі таму, што праблема нацыяў і народаў у СССР існавала, існуе і ня можа ня існаваць. Дзесяткі выдатных дзяржаўных дзеячоў, не гаворачы ўжо пра дзеячоў рэспубліканскага й акружнога маштабу, вось ужо трыццаць пяць год ламаюць галовы, якраз над тым, як скаардынаваць нязвычайна складаны камплекс нацыянальных і народных інтарэсаў у сыстэме адзінай цэнтралізаванай дзяржавы. Ламаюць галовы, і ўсё-ж не абходзіцца безь зьвярыных гэнасыдаў, масавых дэпартацыяў, радыкальных пераглядаў гісторыяў і іншых канвульсыяў.

РЭВАЛЮЦЫЙНАЯ ДЭМАКРАЦЫЯ Й «НАЦЫЯНАЛЬНАЕ ПЫТАНЬНЕ»

У васаблівасьці трэба было-б паставіць канец схалястычнай блытаніне паняцьцяў і тэрмінаў. Што такое, прыкладам, «нацыянальнае пытаньне», пра якое цяпер гаворыць і піша кажны, каму ня лень?

У дачыненьні да стану рэчаў у СССР, — а ён прадстаўляе сабой галоўны аб'ект працы рэвалюцыйных дэмакратаў! — гэтая формула напоўпісьменная, напоўбязглуздая і не адказвае таму, што ёй звычайна намагаюцца вызначыць. Так-бы гаворачы, гістарычная інэрцыя й ігра ў словы без значэньня. «Нацыянальнае пытаньне» — гэта катэгорыя й паняцьце, што зьяўляецца ў васнаўным уласьцівае нацыянальным (або аднанацыянальным) дзяржавам, што маюць у сваім складзе карэнныя й **некарэнныя** народагрупы, нацыю й **народы,** нацыю й **меншыні** і тлумачаць у сутнасьці пра палажэньне й правы **некарэнных** народаў у дзяржаве **карэннай** нацыі, пра падлегласьць у дзяржаве паўнапраўных і **непаўнапраўных,** пануючых і **падлеглых,** пра «мы» і **«яны».** «Нацыянальнае пытаньне» абазначае, далей абавязак адных гаварыць і пісаць дзяржаўнай мовай другіх. І яшчэ прасьцей: «нацыянальнае пытаньне» абазначае, што адныя жывуць у сябе дома, а другія **ня** дома, **не** ў сваей дзяржаве і г. д. і г. д. Гаварыць пра «нацыянальнае пытаньне» — значыць аўтаматычна абвяшчаць дзяржаву нацыянальнай (аднанацыянальнай), вызнаваць факт існаваньня бальшыні й меншыні, карэннай нацыі і накерэнных народаў, «мы» і «яны», нацыянальна паўнапраўных і нацыянальна непаўнапраўных, нацыянальна паўнацэнных і нацыянальна непаўнацэнных, «расейскага народу й **іншых плямён»,** «расейцаў і **маларосаў»,** вось-жа, сьведама ці нясьведама (у палітыцы гэта не адыгрывае ролі) дзяліць грамадзтва на ўпрывілеяваную нацыю і прыгнечаныя народы, на «мы і **нацыяналы»,** значыць наперад запярэчваць факт існаваньня Фіна-Карэліі, Эстоніі, Латвіі, Летувы, Беларусі, Украіны, Малдавіі, Крым-Татарыі, Паўночнага Каўказу, Закаўказьзя, Туркестану і г. д., значыць; рабіць ачавідную палітычную змову на правы народаў СССР, значыць, ня ставіць знаку бясспрэчнасьці чалавечнасьці між людзьмі рознай нацыянальнасьці, значыць каціцца рэйкамі сталінізму й гітлерызму, значыць, дыхаць духам рэакцыйнага мінулага, значыць, стаяць на плятформе рэвалюцыяў першага тыпу.

У запраўднасьці Расея й СССР фармаваліся і сфармаваліся не як нацыянальная дзяржава, а як **дзяржава нацыяў і народаў,** як юрыдычны саюз саюзных і аўтаномных рэспублікаў і акругаў.

Наадварот, гаварыць пра **праблему нацыяў і народаў,** — значыць, аўтаматычна абвяшчаць фактычны й юрыдычны стан рэчаў у СССР, не падымаць рукі на права народаў і нацыяў, вызнаваць за імі права насіць собскія канстытуцыйныя імёны, значыць, гаварыць не пра «мы» і «яны», а пра права на роўнае становішча.

Як бачыце, гаворыцца зусім не пра простую ігру словаў, а пра глыбака рознае разуменьне найвялікшых праблемаў сучаснасьці, пра пропасьць між імпэрыялізмам і супрацьімпэрыялізмам, між таталітарна-аўтарктычнай цэнтралізацыяй і рэвалюцыйна-дэмакратычнай дэцэнтралізацыяй, між рэвалюцыямі першага й другога тыпу, між панаваньнем і раўнапраўнасьцю.

Рэвалюцыйным дэмакратам трэба вызначыць тут свае пазыцыі рашуча й нядвузначна.

ВЫВАД ДЛЯ ПРАКТЫЧНАЙ ПАЛІТЫКІ

З рознага разьмежаваньня між «нацыянальным пытаньнем» і **праблемай нацыяў** паўстае цэлы рад вывадаў, на адным зь якіх трэба спыніцца.

Часамі гавораць, што вызнаньне факту існаваньня нацыяў і народаў, саюзных і аўтаномных рэспублікаў, зьяўляецца раўназначным з абвешчаньнем лёзунгу расчляненьня Расеі. Гэтак, звычайна, вульгарызаваць можна ўсякае палажэньне, асабліва тады, калі пяро й газэта трапляюць у неасьцярожныя й расьпераганыя рукі. Людзі, чый вобраз думаньня ня змог падняцца вышэй слоўца на кшталт «расчляненьне», «сэпаратызм», «зацяты самастыйнік» ці «злосны распадзельнік Расеі», ледзьве ці здольныя сур'ёзных спрэчак, і мы маем на думцы ня іх. Яшчэ менш трэба спрачацца з тымі, што з сур'ёзным выглядам аднаго й таго-ж чалавека называюць «ленінцам» і «злосным распадзельнікам Расеі», «бальшавізанам у нацыянальным пытаньні» й «расчляніцелем», — да такой бязглузьдзіцы могуць дайсьці толькі напоўінтэлігентныя і павярхоўныя начытнікі. Адно з двух: або ленінец — або злосны распадзельнік; або «бальшавізан у нацыянальным пытаньні» — або расчляніцель; гэта — паняцьці, што ўзаемна выключаюць адно другое, хаця бы таму, што **найпасьлядаўнейшымі імпэрыялістычнымі недзялімцамі у ўсей гісторыі Расеі й СССР былі й ёсьць якраз ленінцы й бальшавікі.**

Я маю на ўвазе штосьці больш істотнае. Калі СССР — гэта **саюзная дзяржава,** або (юрыдычна яшчэ правільней) **саюз дзяржаваў,** кажная зь якіх (у тэорыі, юрыдычна) мае роўнае дзяржаўнае права, то ці ня значыць гэта, што доля імпэрыі ад гэтага часу перастала быць манапольнай прыналежнасьцю прадстаўнікоў якой-бы ня было аднэй нацыі СССР? Ці ня значыць гэта, што, гаворачы сурова юрыдычна, нікому ўжо ня дадзена ствараць аднанацыянальных арганізацыяў і называць іх «агульнарасейскімі»? Ці ня ясна, што за кажным сталом кажнай нарады, што абгаворвае пытаньне агульнасаюзнага значэньня, мусяць сядзець прадстаўнікі ўсіх або хоць бальшыні нацыяў і народаў?

Калі СССР ня ёсьць ужо аднанацыянальнай дзяржавай, дык які сэнс выслоўліваньняў «расейскі народ» або «расейская нацыя» або «за свабоду Расеі»? З роўным юрыдычным правам тую-ж сутнасьць чаму мы не маглі-б выразіць, напрыклад, славамі «ўкраінскі народ» або «каўкаскі народ» або «узбэцкі народ» і г. д., калі прызнаем прынцып саюзнага раўнапраўя? Чаму «за свабоду Расеі», а ня (скажам) «за свабоду Казахстану»? Чаму Савет Вызваленьня Народаў **Расеі,** а ня Ўкраіны або Беларусі, або Грузіі, або Азэрбайджану? Чаму абавязкава **Расеі?** Ці-ж гэта ня дэскрымінацыя?

Звычайна адказваюць, што Расея — гістарычнае паняцьце. Але чым ня гістарычнае паняцьце Украіна або Грузія? Іншыя гавораць таксама, што гаворыцца пра паварот да перадкастрычніцкай Расеі. Але народы СССР, а сярод іх і пераважная бальшыня і самога расейскага народу, у намаганьнях адрадзіць назву «Расея» бачаць беспасярэднюю або пасярэднюю рэстаўрацыю, а таму напэўна будуць рабіць супраціў. У нерасейскіх рэспубліках і акругах такія намаганьні выклічуць найбольш войстры супраціў аж да прымяненьня сілы. Значыць, рэвалюцыйныя дэмакраты ня могуць мець нічога супольнага з «Расеяй», спробы рэстаўрацыі якой паставяць народы адзін супраць другога, найперш — супраць расейскага народу, чаго мы не павінны жадаць. Значыць, у кажнай арганізацыі, што адраджаецца пад сьцягам «Расеі», рэвалюцыйныя дэмакраты мусяць бачыць рэцыдывы контррэвалюцыйнай рэакцыі, руху назад, рэстаўрацыі.

(Далей будзе)

Старая песьня на новы лад

ДА СТВАРЭНЬНЯ г. зв. КААРДЫНАЦЫЙНАГА ЦЭНТРУ АНТЫБАЛЬШАВІЦКАГА ЗМАГАНЬНЯ

Як мы ўжо паведамлялі, 10—18 кастрычніка сёлета ў Мюнхэне, пасьля Вісбадэну й Штарнбэргу, адбылася трэйцяя канфэрэнцыя чатырох расейскіх і пяці нерасейскіх палітычных арганізацыяў з мэтаю стварэньня супольнага палітычнага цэнтру антыбальшавіцкага змаганьня. На гэтай канфэрэнцыі выявіліся два асабліва цікавыя мамэнты, якія насамперш варта й адцеміць. Папершае, створаны не палітычны цэнтр, але толькі каардынацыйна пад назвай «Каардынацыйнага Цэнтру Антыбальшавіцкага Змаганьня (парасейску: «Координационный Центр Антибольшевицкой Борьбы», у скарочаньні КЦАБ) з тым, што цэнтр палітычны мае быць створаны ў будучыні. Тут важна адзначыць, што ўжо ані ў назьве, ані наагул у афіцыяльных дакумэнтах Каардынацыйнага Цэнтру няма «народаў Расеі». Гэта й ёсьць адзінай уступкай расейскіх адзінанедзялімцаў на карысьць нерасейскіх народаў. Падругое, — што асабліва важна для нас беларусаў — Беларускі Антыбальшавіцкі Фронт, які ад часу Штарнбэрскай канфэрэнцыі вёў перагаворы з Амэрыканскім Камітэтам у справе ўступленьня ад беларусаў у плянаваны цэнтр і прыймаў удзел у першай частцы Мюнхенскай канфэрэнцыі, запраектаванага Статуту Каардынацыйнага Цэнтру не падпісаў, да створанага на гэтай канфэрэнцыі Каардынацыйнага Цэнтру ня прыступіў і навет ня прыняў удзелу ў вапошніх днях канфэрэнцыі. Перад тым, аднак, як разважыць і ацаніць гэты паступак БАФ-у, неабходна спачатку спыніцца на некаторых пунктах прынятага на гэтай канфэрэнцыі Статуту.

ШТО ХАВАЕЦЦА ПАД СЛОВАМ «ПАРЫТЭТНАСЬЦЬ»?

Вось-жа паводля гэтага Статуту «у васнову арганізацыйнай структуры Каардынацыйнага Цэнтру кладзецца прынцып парытэту расейскай і нарасейскіх яго складовых часьцяў (50% і 50%)». Гэтак, прыкладам, найвышэйшы сталы ворган Каардынацыйнага Цэнтру — паіменна Савет Каардынацыйнага Цэнтру — будзе складацца з 60 чалавек, зь якіх мае быць расейцаў 30 і нерасейцаў 30 чалавек. З гэтых 60 чалавек 20 будуць складаць прадстаўнікі расейскіх арганізацыяў — сяброў Каардынацыйнага Цэнтру, 20 чалавек прадстаўнікі нерасейскіх (у статуце заўсёды гаворыцца «нацыянальных») арганізацыяў, а астальных 20 — гэта пэрсанальна запрошаныя прадстаўнікі грамадзкасьці, навукі й культуры.

Папершае, трэба адцеміць, што такі «парытэт» сяньня нідзе ў сьвеце не практыкуецца. Сяньня ўва ўсіх міжнародных арганізацыях на чале з Арганізацыяй Задзіночаных Нацыяў срога абавязвае праўдзіва дэмакратычны прынцып роўнасьці й раўнапраўнасьці, калі, прыкладам, Амэрыка, якая мае 150 мільёнаў насельніцтва й зьяўляецца наймагутнейшай дзяржавай у сьвеце, мае ў міжнародных арганізацыях той самы голас, што й маленькі Люксембург, які налічвае толькі адну трэцюю часьць мільёна насельніцтва, або, напасьледак, мала культурная Сырыя ці Сыям. Значыцца, адзіным выключэньнем ад гэтага агульна абавязваючага ў сьвеце прынцыпу маюць быць толькі расейцы ў дачыненьні да нерасейскіх народаў Савецкага Саюзу. Арыгінальнае разуменьне дэмакратычнасьці!

Але гэта яшчэ ня ўсё! Тыя 20 сяброў Савету Каардынацыйнага Цэнтру, што маюць быць «запрошаныя пэрсанальна», мусяць быць зацьверджаныя Саветам «кваліфікаванай бальшынёй галасоў (2/3)». Уявеце сабе, што 40 пачаткавых сяброў Савету, што складаюцца з 20 прадстаўнікоў расейскіх і такіх-жа 20 нерасейскіх арганізацыяў, дабіраюць сабе яшчэ 20 (10 расейцаў і 10 нерасейцаў), дзеля зацьверджаньня якіх вымагаецца дзьве трэйція ўсіх галасоў. І вазьміце сабе пад увагу тое, што расейцы, якія, як паказала дасюлешняя практыка, і ня думаюць сходзіць із сваіх максымалістычных пазыцыяў, ніколі не даложаць сваіх галасоў да вымаганых дзьвюх трэйціх, каб у Савеце Каардынацыйнага Цэнтру апынуўся хоць адзін узапраўды нацыянальна стойкі прадстаўнік зь нерасейскіх нацыянальнасьцяў. Дык паколькі ў тэорыі й расейцы й нерасейцы могуць мець у Савеце й іншых ворганах роўную колькасьць прадстаўнікоў, дык у практыцы гэты парадаксальны «парытэт», паміна навет найлепшай волі прадстаўнікоў нерасейскіх арганізацыяў у Цэнтры, — чаго, як паказала таксама практыка, няма, бо некаторыя зь іх зьяўляюцца сьляпымі выканальнікамі волі расейцаў — ня можа быць навет і парытэтам.

Дык ужо ў сваей арганізацыйнай структуры Каардынацыйны Цэнтр, ці КЦАБ, **ня зможа быць навет і «парытэтнай» міжнацыянальнай арганізацыяй, але арганізацыяй чыста расейскай, толькі дзеля большае павагі й прапаганды навонкі падпёртай паслухмянымі «нацыяналамі».**

А цяпер яшчэ адзін бок гэтага слаўнага «парытэту». Расейцы ў КЦАБ-е зарэзэрвавалі сабе палавіну ўсіх месцаў і палавіну галасоў быццам на тэй падставе, што яны твораць у Савецкім Саюзе (бяз прыбалтаў) палавіну ўсяго насельніцтва (у запраўднасьці значна меней). Але калі-б згадзіцца й з гэтым, дык чаму тады ў другой палавіне месцаў і галасоў, што адведзены для «нацыяналаў», 40 мільёнаў украінцаў і 18 мільёнаў беларусаў (калі браць БССР, дык 10 мільёнаў) маюць мець такую самую колькасьць месцаў і галасоў, што ня цэлых паўтара мільёна армянаў? Чаму й тут не тарнуецца прынцып парытэту? З гэтага выглядае, што ўсе «нацыяналы» зьяўляюцца зьбітымі ў вадну кучу, як людзі ніжэйшае катэгорыі перад сваім «старэйшым братам», які адзін мае толькі права на ўпрывілеяванае палажэньне. Такі спосаб вызначаньня парытэтнасьці вельмі-ж прыпамінае ў сваей практыцы расавую тэорыю аб вышэйшасьці адных і ніжэйшасьці другіх. Дык вось што ў запраўднасьці хаваецца пад словам «парыт» і «парытэтнасьць»!

А ШТО ЯНЫ РАЗУМЕЮЦЬ ПАД СЛОВАМ «НЕПРАДРАШЭНСТВА»

Пяройдзем да палітычнай плятформы Статуту. Ужо ў параграфе 2, пункце 2 чытаем: «Правядзеньне прынцыпу пасьлядоўнага народаўладзьдзя — у Расеі ўпяршыню абвешчанага Лютаўскай Рэвалюцыяй — як галаўнейшае перадумовы супраць спробы рэстаўрацыі абсалютызму або завядзеньня дыктатуры ў тэй або іншай форме». Навет з гледзішча расейскага прынцып Лютаўскай Рэвалюцыі не зьяўляецца выгодным, бо Лютаўская Рэвалюцыя, асабліва высунуты ёй Керэнскі й ягоны рэжым не зьяўляюцца папулярнымі ў самым расейскім народзе. А што датычыцца нерасейскіх народаў, дык Керэншчына несла ім новае, на зьмену царскага, паняволеньне.

Далей Статут прызнае ўсім народам Савецкага Саюзу «бязумоўнае права свабодна, на аснове дэмакратычнага волявыяўленьня, вырашыць свой лёс», як і «рэальнае забясьпечаньне права на самавызначэньне». У наступным артыкуле паясьняецца, што гэтае «дэмакратычнае волявыяўленьне кажная арганізацыя можа разглядаць, як волявыяўленьне, зрэалізаванае або шляхам плебісцыту, або пастановай Нацыянальных Устаноўчых Сабраньняў, або цераз Усерасейскае Ўстаноўчае Сабраньне». Значыцца, тая самая, яшчэ Вісбадэнская, песьня. Абвешчаньня дзяржаўнай незалежнасьці нерасейскімі народамі ў пэрыяд 1917—18 г.г. Статут катэгарычна ня вызнае. У сувязі з гэтым у Статут уведзены пункт, у якім гаворыцца, што ані расейскія арганізацыі, якія ўваходзяць у КЦАБ, ані арганізацыі нерасейскія «не разглядаюць сябе ў якасьці прадстаўнікоў нацыянальных дзяржаўных фармацыяў». У пратакольным паясьненьні да гэтага пункту, як падае ўдзельнік канфэрэнцыі А. Міхайлоўскі (глядзі «Русская Идея», № 21 за 25. 10. 52), зробленае выключэньне «толькі для дзяржаваў, што атрымалі міжнароднае прызнаньне ў 1922—23 г.г.». Гэтае паясьненьне можа адносіцца толькі да Грузыі, якую занялі бальшавікі аж у 1924 годзе.

Найбольш, аднак, характэрным у цэлым Статуце зьяўляецца пункт наступны: «Прызнаючы, што ў умовах незакончанага змаганьня з савецкай уладай свабоднае дэмакратычнае волявыяўленьне немагчымае, лічыць, што такое можа быць ажыцьцёўленае толькі пасьля ліквідацыі савецкае ўлады». Гэта значыць, што калі Беларусь ці Ўкраіна, ці каўкаскія народы, як паложаныя на акраінах Савецкага Саюзу, будуць вызваленыя ад бальшавікоў першымі, але яшчэ ня будзе вызваленая Расея, дык

(Заканчэньне на 3 балоне)

Украінскі часапіс аб беларусах

Ведамы ўкраінскі часапіс «Сучасна Украіна», што выходзіць у Мюнхэне, у нумары 23 за 2. 11. 52 прысьвяціў цэлую балону беларускай літаратуры, на якую злажыліся ўспаміны Якуба Коласа пра Янку Купалу ў перакладзе ведамага ўкраінскага паэты Леаніда Палтавы, кароткага артыкулу пра Беларускую Савецкую Літаратуру ў сувязі з пленумам Саюзу савецкіх пісьменьнікаў Беларусі, і пераклад таго-ж Леаніда Палтавы верша Алеся Салаўя «Акіян».

Трэба з асаблівай прыемнасьцю адзначыць, што ўспомненая газэта наагул ставіцца вельмі прыхільна да беларускай праблемы й выказваецца за збліжэньне й супрацоўніцтва ўкраінцаў зь беларусамі. Гэтак у сваім ранейшым, 22 нумары, у вартыкуле «Самастойная Ўкраіна — без самастойнага Сібіру», між іншым, чытаем: «Зразумела, што нашую вонкавапалітычную работу годзі ўціскаць у рамы гандлёвай эканоміі. Напрыклад, хаця беларуская эміграцыя мае скромныя сувязі й прапагандовыя засабы, скромныя магчымасьці рэванжу, мы павінны прапагаваць справу самастойнай Беларусі. Папершае, мы вельмі зацікаўленыя ў незалежнасьці гэтай суседняй краіны, падругое, беларускае нацыянальнае імя ўжо сяньня на столькі спапулярызаванае, што абарона беларускай справы ня ёсьць надмерна вялікім цяжарам.»

Аб патрэбе інфармацыі

(Працяг)

НЕАБХОДНЫЯ НА ЗАХАДЗЕ НАВУКОВЫЯ ПРАЦЫ АБ БЕЛАРУСІ

З усіх нашых дасюлешніх разважаньняў мы можам зрабіць наступны вывад: Захад, а асабліва Амэрыка не разумеюць нашых нацыянальных імкненьняў галоўна таму, што ня маюць для гэтага дастаткова пераконваючых асноваў. Такі стан рэчаў будзе датуль трываць, пакуль нашыя навуковыя сілы ня пачнуць сыстэматычна выдаваць навуковых працаў, асабліва па гісторыі Беларусі й такім чынам ня прычыняцца да зьнішчэньня існуючай сяньня на Захадзе хвальшывай палітычнай «адзінанедзялімаўскай» філязофіі ў дачыненьні да Расеі.

На сяньня нам неабходна было-б выдаць гісторыю Беларусі ў ангельскай мове, у якой-бы амэрыканскі чытач мог знайсьці дастаткова абгрунтаваных асноваў што да нашай нацыянальнай прыналежнасьці ды здабыць ясны абраз аб нашай слаўнай мінуўшыні. Кажны, хто пазнае нашую мінуўшчыню, прыйдзе да выснаву, што народ, які мае такую слаўную гісторыю, ня можа загінуць, і што існуючы сяньня нацыянальна-вызвольны рух, ёсьць у такім выпадку нармальным зьявішчам і поўнасьцю абгрунтаваным. Поруч з такім творам неабходна каб былі друкаваныя ў нашых навуковых часапісах асобныя глыбокія гістарычныя артыкулы для тых, якія спэцыяльна вывучаюць беларускую праву. Аднак бяз сыстэматычна ўложанай і выдадзенай гісторыі Беларусі часта чытач, ня маючы закругленага паняцьця аб Беларусі, ня зможа поўнасьцю зрабіць патрэбных вывадаў з асобных гістарычных артыкулаў. Беларускім гісторыкам хацелася-б пажадаць большае ахвоты да больш глыбокае распрацоўкі асобных адрэзкаў беларускай гісторыі, цытуючы часьцей больш характэрныя для беларускай гісторыі факты із твораў слаўных заходняэўрапэйскіх гісторыкаў.

Вельмі шкода, што др. Я. Станкевіч перастаў друкаваць свае гістарычныя працы аб Беларусі. Ягоная распрацоўка Вялікага Княства Літоўскага — найбольш слаўнага пэрыяду ў гісторыі Беларусі — ёсьць запраўды на вышыні навуковых вымаганьняў, якая гэтым самым прыносіць вялікую ўслугу ў папулярызацыі і ўгрунтаваньні праўды аб нас. Было-б пажадана, каб і з такой самай глыбінёй і з такой самай колькасьцю навуковых гістарычных аргумэнтаў др. Я. Станкевіч узяўся за распрацоўку другіх пэрыядаў нашае гісторыі. Другія навуковыя сілы з гэтае галіны навукі павінны пайсьці сьлядамі др. Я. Станкевіча. Тут трэба яшчэ заўважыць, што гістарычныя працы др. Я. Станкевіча якраз падмацоўваюць маю думку аб неабходнасьці выданьня сыстэматычна ўложанай гісторыі Беларусі. У ягоных працах няма яснай пасьлядоўнасьці у часе й былых пануючых дынастыях, так што чытач, ня ведаючы гісторыі Беларусі, ня поўнасьцю зможа выкарыстаць артыкулы др. Я. Станкевіча, якія ў запраўднасьці зьяўляюцца больш навуковай крытыкай успомненых адрэзкаў нашай гісторыі, чымсьці сыстэматычнай і пасьлядоўнай распрацоўкай гістарычных фактаў і падзеяў.

Гісторыя Беларусі таксама й для многіх нас ня ёсьць ведамай, паколькі бальшыня з нас жыла пад чужым варожым нам панаваньнем.

Трэба з радасьцю прывітаць выхад першага нумару «Запісаў Беларускага Інстытуту Навукі й Мастацтва» й пажадаць рэдакцыі й супрацоўнікам як найбольшага посьпеху ў разьвіцьці іхнае працы, якая бязумоўна шмат прычыніцца да папулярызацыі нашае гісторыі, нашае культуры й нашага вызвольнага змаганьня.

Зьмест першага нумару паказвае на тое, што часапіс зможа апраўдаць сваё заданьне, калі ўсе супрацоўнікі больш глыбака й сур'ёзна будуць апрацоўваць свае артыкулы. Я тут маю на думцы артыкул праф. Л. Акіншэвіча «Парлямант Беларускай Зямлі». Тэма нязвычайна цікавая й яна пры шырэйшай распрацоўцы была-б вельмі важная з пункту гледжаньня гістарычнай праўды аб Беларусі. Артыкул аднак досыць павярхоўна апрацаваны. Больш чымсьці палавіна артыкулу прысьвечаная агульным уводзінам аб разьвіцьці парлямантарызму ў Ангельшчыне, Францыі, Польшчы ды Расеі й пераходзіць далей да ўводзінаў аб парляманце беларускім і на гэтых уводзінах фактычна й канчаецца. Я тут не хачу рабіць спэцыяльных закідаў праф. Л. Акіншэвічу, бо, як і кажнаму з нас, напэўна ўмовы эміграцыйнага жыцьця мала даюць часу на навуковую працу, а таму трэба быць толькі ўдзячным праф. Л. Акіншэвічу за ягоную працу й пажадаць яму далейшай ахвоты й энэргіі ў працы.

Паралельна зь гістарычнымі працамі аб Беларусі неабходныя таксама навуковыя працы аб беларускай эканоміцы, спэцыяльна аб сельскай ды лясной гаспадарцы. Амэрыканскія бібліятэкі — найбагацейшыя бібліятэкі ў сьвеце, маюць на сваіх паліцах дастаткова матарыялу для такога роду студыяў. Старыя расейскія статыстыкі, статыстычныя даденыя Польшчы да 1939 году ды статыстыкі Савецкага Саюзу ўжо могуць быць у руках адпаведных беларускіх фахоўцаў патрэбнай крыніцай для апрацоўкі пытаньняў беларускае эканомікі. Да таго трэба ўспомніць вельмі важны факт, што ўва ўсіх большых унівэрсытэцкіх бібліятэках Амэрыкі можна знайсьці навуковыя працы Беларускай Дзяржаўнай Сельскагаспадарскай Акадэміі ў Горках, а таксама працы Беларускай Акадэміі Навук да часу разгрому беларускіх нацыянальных сілаў расейскім бальшавізмам у часы 1930-33 г.г. Прыкладам, у галоўнай бібліятэцы штатнага ўнівэрсытэту ў Колюмбус, пад літарай «W» і пад нямецкім загалоўкам «Weißruthenische Staatliche Landwirtschaftliche Akademie» знаходзяцца 10 томаў навуковых працаў, галоўна зь сельскае гаспадаркі, выданых у часе 1926-30 г. г., 5 томаў «Працаў Навуковага Таварыства па Вывучэньню Беларусі пры Беларускай Дзяржаўнай Акадэміі Сельскае Гаспадаркі ў Горках», выданых Інстытутам Беларускае Культуры. Яны зьмяшчаюць у сабе вельмі цікавыя працы па сельскай гаспадарцы, як глебазнаўства, жывёлагадоўля, садоўніцтва, фаўна і флёра Беларусі, далей зь лясной гаспадаркі й г. п. Другіх пяць томаў пад загалоўкам «Запіскі Беларускае Дзяржаўнае Акадэміі Сельскае Гаспадаркі», выданых выдавецтвам Беларускай Акадэміі Навук, зьмяшчаюць у сабе сыстэматычна апрацаваныя дзялянкі па сельскай гаспадарцы ў межах тагачаснага засягу БССР, як клясыфікацыя глебаў, мэльярацыя, малачарства, жывёлагадоўля і г. п. Асабліва цікавымі ёсьць працы катэдраў «Беларусаведы» й «Земляўпарадкаваньня», якія ярка адлюстроўваюць вялікую працу беларускіх вучоных над пашырэньнем беларускай культуры й над палепшаньнем долі нашага селяніна. У іх мы яшчэ раз пераконваемся аб вялікай вітальнай сіле беларускага народу і аб ягоных няўміраючых імкненьнях да незалежнасьці.

Крывавая рука чырвонага Крамля абарвала жыцьцё нашых патрыётаў і зачыніла балоны іхных выдавецтваў, якія ад 1930 году больш не паказаліся на Захадзе.

Усе вышэй успомненыя крыніцы ў руках беларускага эканамістага могуць быць выстарчальнымі да насьвятленьняў эканамічных магчымасьцяў Беларусі. Гэтыя крыніцы ёсьць дастаткова выстарчальнымі, каб паказаць сьвету тыя вялізарныя даходы, якія чэрпалі й сяньня яшчэ чэрпаюць акупанты з нашых палёў, лясоў ды зямных глыбіняў, яны ёсьць таксама выстарчальнымі, каб разьбіць той міт, створаны нашымі прыгнятальнікамі на працягу апошніх двухсот год, што Беларусь бедная й што яна ня мае эканамічных асноваў, каб быць незалежнай дзяржавай.

(Далей будзе)

Колюмбус, верасень 1952 г.

Др. А. Дунін

Старая песьня на новы лад

(Заканчэньне)

яны яшчэ ня маюць права праводзіць «свабоднага волявыяўленьня», але мусяць пачакаць, пакуль ня будзе вызвалены ўвесь Савецкі Саюз і пакуль «старэйшы брат» не пачне «раздаваць свабоды» сваім «братом малодшым». У сувязі з гэтым за выходны пункт дзеля перабудовы падсавецкай тэрыторыі не бяруцца навет саюзныя рэспублікі сяньняшняга СССР, але толькі вечнай памяці нябожчыца адзіная непадзельная Расея, якая мае быць адрэстаўраваная пасьля зьнішчэньня бальшавізму на тэрыторыі ўсяго Савецкага Саюзу.

Дык гэта-ж чыстай вады і ў найгоршай сваей форме прадрашэнства, якое расейцы, а за імі й Амэрыканскі Камітэт называюць, ня чырванеючы навет, «непрадрашэнствам» і падносяць у падарку ўсім «нацыяналам».

Яшчэ некалькі словаў аб адным пункце Статуту, які так хітра зрэдагаваны, што можа ў некаторых выклікаць зусім хвальшывыя талкаваньні. Там гаворыцца «аб ліквідацыі агрэсыўнай вонкавай палітыкі СССР і станоўчай адмове прызнаць акты гэтай агрэсыі». Нехта можа падумаць, што паколькі абвешчаная Актам 25 сакавіка 1918 году Беларуская Народная Рэспубліка сталася актам савецкай агрэсыі, патолькі яна пасьля зьнішчэньня бальшавізму мае права аўтаматычна аднавіцца. Вось-жа так ня ёсьць, бо СССР быў сфармаваны толькі 26. 12. 1922 году, а Беларусь была захоплена бальшавікамі раней і ўключаная ў склад РСФСР, як сфэдэраваная зь ей рэспубліка. Гэта толькі датычыцца да Прыбалтыкі, Заходняй Беларусі й Заходняй Украіны, якія, згодна тлумачэньня ўспомненага пункту Статуту, маглі-б быць зьвернутыя Польшчы.

Дык вось які сюрпрыз падносяць нам расейцы разам з Амэрыканскім Камітэтам, вось якія «парытэты», «непрадрашэнствы» й «дэмакратычныя волявыяўленьні» яны нам суляць! Камэнтары лішнія!

АЛЕ БЕЛАРУСКАГА ПОДПІСУ ПАД СТАТУТАМ НЯМА!

Будучы ў прынцыпе прыхільнікамі стварэньня супольнага з расейцамі цэнтру антыбальшавіцкага змаганьня, мы заўсёды адносіліся катэгарычна нэгатыўна да тэй ягонай формы, якую прапанавалі расейцы й якая зьяўляецца паложанай у васнову вышэйшага Статуту. Калі беларускі Антыбальшавіцкі Фронт вёў спробы дагаварыцца з Амэрыканскім Камітэтам у справе ягонага прыступленьня да плянаванага цэнтру, нашае становішча было вычэкваючым. Сама спроба дагаварыцца ня можа быць уважаная за нешта дрэннае, а тым больш за нацыянальную зраду, як некаторыя колы зь іншых нацыянальнасьцяў яму прыпісаць намагаліся. Наадварот, толькі ў працэсе супольных гутарак і дыскусыяў, часамі навет цяжкіх і зацяжных, звычайна згладжваюцца ўсякія разыходжаньні й супярэчнасьці ды знаходзіцца супольная плятформа, калі ўсе партнэры маюць добрую волю, шчырае жаданьне й чэсныя намеры. На жаль, расейскія арганізацыі нічога гэтага ня выказалі й выказаць не захацелі. Пры гэтым, ведаючы нацыянальную станоўкасьць і ідэйную непахіснасьць сяброў БАФ-у, мы нат выключалі думку, што яны пойдуць у разрэз із сваім нацыянальным сумленьнем. І мы не памыліліся. Сябры БАФ-у, якія не маглі падпісаць такога Статуту, як-жа без параўнаньня аказаліся вышэй за усіх падпісаўшых яго «нацыяналаў», якія паказалі сябе гэтым у дачыненьні да свайго «старэйшага брата» нічым іншым, як толькі нацыяналамі (бяз чужасловаў).

Праўда, яшчэ справа незакончаная, бо БАФ, як было пададзена ў ягоным камунікаце, справу Статуту Каардынацыйнага Цэнтру будзе яшчэ разглядаць на сваей пленарнай канфэрэнцыі, якая ў недалёкім часе мае быць скліканая. Мы яшчэ ня ведаем, якая будзе канчальная ягоная пастанова. Аднак нам ня хочацца верыць, што знойдзецца беларуская рука, якая згодзіцца палажыць свой подпіс пад такім скандалічным Статутам.

Язэп Каранеўскі

СКЛЮТ

«НОВАЯ ЗЯМЛЯ» ЯКУБА КОЛАСА

3

(ДА ЭМІГРАЦЫЙНАГА ВЫДАНЬНЯ ПАЭМЫ)

(Працяг)

Натураграфізм «Новае Зямлі» не абмежваецца аднак адным аўтабіяграфізмам; тыповасьць натуры, аб якой мы гаварылі, заразабарачае «сьпісваньне» зь яе ў мастацкі этнаграфізм, што й становіць сабою другі мамэнт натураграфічнага «манеру», у якім утрыманы твор. Акад. Замоцін, які найпадрабязьней вынатаваў мамэнты гэтага этнаграфізму ў паэме — апісаньне, як казаў «жыльбішча» беларуса — ягонае хаты, нутранога быту яе (яда за сталом, зімовы вечар, сьвяты — Каляды, Вялікдзень, сямейны ...стан гаспадара-Міхала, калі ён «няпраўна» выпіўшы й інш.), ...цоўнага абыходу (будзённая работа лясьніка, ворыва, касавіца, ...іво, рыбацтва, падгляд соку дрэваў, падгляд пчолаў, зьбіраньне ...боў, адыходныя заработкі — плытніцтва й інш.), наагул, «усяго гаспадарскага абыходу беларуса, ягонага будзённага клопату й ...аваў і сьвяточных звычаяў і весялосьцяў, уключаючы сюды й ...праўдныя народныя песьні» найвышэй і цаніў у паэме якраз гэты бок яе, бачачы ў ім аснову сацыяльна-культурнага значаньня ...ру, значаньня інтэрнацыянальнага (пасьля першага, чыста нацыянальнага значаньня яго), у моц якога твор гэты «зацікавіць і ...однія літаратуры сваім яркім, мясцовым «этнаграфіным калёрытам» найперш, а ў самым аўтары вызнаючы найперш (і ці ня ...лучна) «мастака-этнаграфа, запісваючага тое, што дакумэнтальна сабрана й праверана асабістым досьледам». Запраўды, этнаграфізм ...ці не найбольшая й найвытрывалейшая вартасьць «Новае Зямлі», ...ь і далёка ня вылучная ды ня вылучаная, ня выпертая, паколькі, ...добра зазначыў Дзяржынскі, «бытавы элемэнт у паэме так паркоўна й гарманійна сплецены з цэлым, што не адчуваецца ў ...асьці знарок дададзенае этнаграфіі; наадварот, зьяўляецца непа...льнай мастацкай часьцяй паэмы ў цэлым».

Нарэшце, сьціроўваючыся на натуру ня толькі чалавечага быцьця й быту, але й самое прыроды, натураграфізм абарочваецца ў «Новай Зямлі» і фізыяграфізмам (ужыты Дзяржынскім тэрмін «пэйзажызм» тут станоўка невыстачальны, паколькі Колас не абмежваецца ў паэме аднымі пэйзажамі, а разгортае поўны абраз фізычнае геаграфіі, ці, як яе інакш завуць — фізыяграфіі натураграфаванае ім мясцовасьці). Як добра вынатаваў і тут той-жа акад. Замоцін, на знатураграфаваным у «Новай Зямлі» геаграфічным кусочку Беларусі сабраў аўтар амаль ці ня ўсе характэрныя для яго радзімы пароды дрэваў, ад лазы й крушыны да тых старых дубоў, што сталі над вадою «даўнейшых спраў вартаўнікамі»; ён сабраў усе адценьні беларускага неба, усе зьмены пагоды ад «ветрыка» да «вятлі», зьмясьціў тут усе поры году — «запраўдную беларускую вясну зь сьвежым ворывам, з гракамі й варонамі», «бадзёрую сялянскую зіму», адлегу сярод зімы, «хмурную вясну» і г. д. Калі Замоцін гэтак ахапіў дадзеную зьяву з колькаснага боку, дык Я. Лёсік вельмі добра падчыркнуў якасны мамэнт, адзначаючы, што ў «Новай Зямлі» «харастко, багацьце й разнастайнасьць нашае айчызны выступае перад усім культурным сьветам першы раз і прымушае кожнага сказаць, што Беларусь бясспрэчна «красавіца-нявеста». ...е на гэтым, вельмі важным мамэньце, трэба спыніцца асобна.

Рэч у тым, што ў раньнім нашаніўсьцьве ў моц цэлага сьцягу ...чынаў, якіх няма месца выясьняць і аналізаваць тут, і прырода беларуская паддавалася таму самаму прыніжэньню й прыбядненьню, ...і ўвесь наш край і народ. Сам Колас у сваім першым друкаваным вершы «Наш родны край» не знаходзіў для гэтае прыроды ...сяго краю іншых эпітэтаў, як настырліва паўтараныя два — ...дны» і «нудны». Адылі, у 1913 г. В. Ластоўскі войстра выступіў у «Нашай Ніве» супраць «нашых беларускіх паэтаў, каторыя, замест ...аўляць нашу, папраўдзе, бязьмерна харошую прыроду, абясслаўляць яе»; на пацьверджаньне ён, між іншым, зацытаваў і кагадзе ўспомнены Коласаў верш. У выкліканай гэтым выступленьнем дыскусыі Янка Купала, як «адзін з парнасьнікаў», бароначыся за сябе й за іншых, выставіў, між іншым, але як галоўны — вельмі цікавы аргумэнт: «Ня думайце, што „парнасьнікі" ня бачылі й не адчувалі ўсёй багатай красы нашай зямелькі зь яе горамі, далінамі, рэчкамі й лясамі. Але што маглі казаць, калі большая палавіна гэтага прыроднага багацьця, гэтай неапетай красы была й ёсьць ня наша, а нашых сытых «культурнікаў», крывавай працай на каторых беларус асьляпіў сабе вочы, атуманіў думкі...» Цікава, што зусім той самы аргумэнт знаходзім і ў Коласавай «Новай Зямлі»: «Ды што краса без аўладаньня? Адно пустое парываньне, у цьме далёкі блеск зарніцы; ўсё гэта скарбы чужаніцы, магната князя Радзівіла»... (разьдзел XXVI). І калі прырода даецца ў паэме ўва ўсім ейным «харасьцьве, багацьці й разнастайнасьці», як кажа Лёсік, дык заўдзячваецца гэта найперш тэй «дзіцячай апэрцэпцыі», праз прызму якой яна падаецца — тэй «нявіннасьці й прастэчы», для якое чужы яшчэ быў матыў «аўладаньня» (між іншага, сам Колас у сваім аўтабіяграфічным лісьце да Клейнборта прызнаецца, што ў маленсьцьве «ня ў бок сацыяльнасьці было сьціраванае маё псыхічнае жыцьцё, а ў бок прыроды, якая была мне больш блізкай, зь якой я беспасярэдня стыкаўся»). Ужо толькі ў «Сымоне Музыку», у ўступе да III-ай часткі пра «край родны, край прыгожы» знаходзім сьведамы паварот ад ранейшага прыбядненьня, прыніжэньня, «абясслаўленьня», як казаў Ластоўскі, беларускае прыроды да ўслаўленьня яе. Аднак, фактычна (хай сабе дзякуючы ўсяго «дзіцячай апэрцэпцыі») паварот гэты адбыўся ўжо ў «Новай Зямлі», ужо ад самых першых ейных радкоў, і Лёсік у сваім «першы раз» мае поўную праўду. У гэтым — яшчэ адзін вельмі важны мамэнт гістарычна-літаратурнага значаньня паэмы. Можна згадзіцца зь Лёсікам і што да значаньня гэтага боку «Новае Зямлі» навонкі, «перад культурным сьветам», як выславіўся ён; яно тут, пэўна-ж, ня меншае, як і ў таго этнаграфізму, які так асабліва падчыркаваў у гэтым дачыненьні акад. Замоцін. Аднак, некаторыя пазьнейшыя крытыкі, як А. Дубовіч, занадта разьдзьмухваюць гэты мамэнт ў вадзіна ўсеабсяжны, на аснове перабольшаньня таго прасяканьня чалавека ў прыроду (якое, пэўна-ж, ёсьць у паэме) дагаворваюцца да «рэлігіі зямлі», вяжучы яе аж з антычнай грэцкай міталёгіяй ды праз усё гэта стараючыся «ўвязаць» твор у сусьветную літаратуру. Таксама перабольшвалі некаторыя крытыкі (Дзяржынскі, Байкоў) і мастацкую сілу Коласавае фізыяграфіі ў «Новай Зямлі», стараючыся вынесьці Коласа ў гэтай роўніцы вышэй за такіх бясспрэчных мастакоў у ей, як Адам Міцкевіч, Пушкін, Гогаль, Тургенеў (які, паводля Дзяржынскага, тут адно толькі «прыбліжаецца» да Коласа), што ўсё добра скрытыкаваў і высьмяяў Клейнборт.

*

Гэтак выглядае дзеяньне натураграфічнага мастацкага «манеру» ў «Новай Зямлі». Адылі, увесь гэты натураграфізм ува ўсіх ягоных формах аўтабіяграфізму, этнаграфізму й фізыяграфізму становіць толькі адзін, сказаць-бы, фасадны бок ужытага ў паэме мастацкага мэтаду. Другі, вельмі важны, але ня так на вока значны, бо за гэтым фасадам сукрыты бок гэтага мэтаду першым падгледзеў Я. Лёсік, а разгарнуў, наколькі дазвалялі абставіны часу, Ул. Дзяржынскі. Гэты крытык паказаў, што інтэрпрэтацыя паэмы «можа быць і ў пляне сымбалічным. І тады мы ў рэалістычных вобразах паэмы пабачым сымбаль беларускага нацыянальнага адраджэньня, сымбаль высока-мастацкі ў сваей рэалістычнай прастаце. Уласная зямля, да якой імкнуўся Міхал, набывае значаньня сымбалю ўласнае айчыны. Асабліва гэта адчуваецца ў вапошнім акордзе паэмы, калі пры сьмерці Міхал дае свайму брату Антону наступны наказ: «Бог ня судзіў мне бачыць волі і кідаць зерні ў свае ролі... Зямля, зямля... туды, туды, брат, будуй яе... ты дай ей выгляд... На новы лад, каб жыць нанова...» Змаганьне Міхала за ўласную зямлю сымбалізуе змаганьне беларускага працоўнага народу, таго народу, які на працягу сталецьцяў ня меў свае айчыны, які быў чужым у гэтай айчыне, таго народу, які, як і Міхал, марыў і імкнуўся да гэтае айчызны, уласнае зямлі, «Новае Зямлі», як сымбалічна называе паэта сваю паэму, і як Янка Купала ў «Раськіданым Гнязьдзе» даў сымбаль Беларусі — руйнаванае й разбуранае і матарыяльна і духова, і нацыянальна і сацыяльна, так Якуб Колас у «Новай Зямлі» даў у цалком рэалістычных рысах сымбаль шуканьня гэтае айчыны, сымбаль імкненьня народу да адраджэньня й адбудаваньня гэтае свае «раськіданэе» айчыны. Гэтая сымболіка паэмы асабліва выпукляецца на фоне тых лірычных прэлюдыяў, якімі пачынае звычайна паэта яе разьдзелы. У гэтай лірыцы так многа каханьня да бацькаўшчыны, да родных палеткаў, такі энтузыязм нацыянальнага пачуцьця, што паэма ўспрыймаецца, як твор наскрозь прасякнуты ідэяй беларускага нацыянальнага адраджэньня, дзякуючы чаму яна мае большую арганічную сувязь зь беларускаю літаратураю нашаніўскае пары, чымсьці пасьлякастрычніцкае, хаця ў пераважнай сваей большасьці (2/3) напісана яна ў гэту апошнюю».

Вельмі важнае, і таму прыведзенае тут цалкам у вапошняй аўтарскай рэдакцыі, выказваньне Дзяржынскага сяньня патрабуе аднак некаторых паправак, удакладненьняў і выясненьняў. Найперш, сказаны крытыкам тэзіс ужо ім на гэтулькі ўгрунтаваны, што дазваляе гаварыць ня толькі аб «інтэрпрэтацыі», якая «можа быць» (а, значыцца, можа й ня быць), а аб станоўкай наяўнасьці інтэрпрэтаванага мамэнту ў самым творы, наяўнасьці зусім аб'ектыўнай, гэнай «інтэрпрэтацыяй» адно выяўленай, выношанай наўзьверх, а ня ўяўлянай, прыўношанай у твор аднекуль звонку. З другога боку, ужываныя крытыкам тэрміны «сымбалічны», «сымбаль», «сымболіка» і г. д. тут ня зусім адпаведныя. Ніякага перанясеньня з аднаго пляну рэчаіснасьці ў другі, якога патрабуе ўсякая «сымбалізацыя», а пагатоў, перанясеньня ў плян нейкай, так ці інакш, «нягэтташняй» «тагобочнай» рэчаіснасьці, патрабаванага г. зв. «сымбалізмам», у «Новай Зямлі» няма. Проста рэчаіснасьць, даваная ў творы, ці «натура», як казалі мы вышэй, бярэцца нагэтулькі тыповая, што сама сабой, нікуды не пераношаная, а толькі, сказаць-бы, узношаная на ўзровень ідэі, стаецца знакам-«сымбалем» гэтае ідэі. Таму адпаведней гаварыць тут аб «сымболіцы» (і, крый Божа, не аб «сымбалізьме»), а аб мастацкай ідэяграфіі, як аб другой старане ўжытага ў «Новай Зямлі», у сваёй, як казалі мы, «фасаднай» старане натураграфічнага мастацкага мэтаду. Канкрэтна ўсё гэта выглядае так, што запраўдны гэрой «Новай Зямлі» — сям'я, знатураграфаваная зь сям'і Міцкевічаў, дзеля свае тыповасьці стаецца рэпрэзэнтанткай усяе нацыі — яе «сымбалем», ці лепш — ідэяграмай, імкненьне гэтае сям'і да здабыцьця собскае незалежнае гаспадаркі — ідэяграмай імкненьня нацыі да здабыцьця собскага незалежнага гаспадарства (у савецкіх абставінах, зразумела, Дзяржынскі мусіў гаварыць глушэй — аб «уласнай айчыне»), ды навет вобразы братоў Міхала й Антона, знатураграфаваныя зь фігураў першых жыцьцёвых правадыроў Коласа — ідэяграмамі вобразаў братоў Луцкевічаў, Івана й Антона — гэтых нацыянальных правадыроў паэты ад часоў улучэньня яго ў рух вакол «Нашае Долі» й «Нашае Нівы» (у савецкіх абставінах пісаць пра гэта ўжо, пэўна-ж, зусім нельга было, хоць гаварыць — яшчэ можна, ды ў вадпаведных кулюарах гаварылася). Гэтак ідэяграфічны мамэнт у «Новай Зямлі» выступае як дарога для правядзеньня ў творы мамэнту нацыянальна-ідэйнага. І зусім добра і Лёсік і Дзяржынскі бачылі тут найвышэйшы мамэнт нацыянальнага значаньня паэмы, найкаштаўнейшага й для нас значаньня яе, на якое складаецца й мамэнт этнаграфічны, і фізыяграфічны, і нарэшце, як іхнае ўкаранаваньне — гэты, кагадзе адзначаны, мамэнт нацыянальна-ідэйны, дадзены ў форме ідэяграфічнага. Пры ўсім гэтым нельга аднак зачыняць вачэй на тое, што такое значаньня ладна абмежваецца й прыніжаецца тэй ідэяй дэтэрмінізму, якая цяжкім каменем вісіць над усім творам. І вельмі мала ратуе тут сытуацыю той канчатак «пад заслону», аб якім вышэй гаварылася ў сваім месцы і ў якім вобраз «прасторнага шляху» толькі назначае, дый адно як пытальна-безадказную й безнадзейную пэрспэктыву «злучэньня ўсіх дарогаў» прыцісканых тым каменем дэтэрмінізму незалежніцкіх імкненьняў нацыі й ейных адзінак у ягоным трыюмфе-«запанаваньні на зямлі»...

Пачатак беларускае прэсы

Гісторыя беларускае прэсы дагэтуль блізу зусім недасьледжаная і найменш апрацаваная галіна беларускае слаўнае культуры. Таму беларускае грамадзтва памылкова лічыць пачаткам беларускае прэсы толькі 1862 год, калі зьявілася і шырака распаўсюджывалася на Бацькаўшчыне **першая беларуская друкаваная газэта «Мужыцкая Праўда»** рэдагаваная Кастусём Каліноўскім, слынным «дыктатарам Літвы і Беларусі».

Кажны дасьледчык беларускага друку наогул і гісторыі беларускае прэсы асабліва, яскрава ўбачыць, што пачатак беларускае прэсы сягае амаль на 300 год назад у нашай гісторыі, бо

ПАЧАТКАМ БЕЛАРУСКАЕ ПРЭСЫ ЗЬЯЎЛЯЕЦЦА 1573 ГОД,

калі быў зрэдагаваны першы ліст г. зв. «ОДПІСАЎ» Філона Кміты.

ФІЛОН КМІТА будучы старастам на ўзьмежку беларускае зямлі ў Воршы й Смаленску, выконваў там цяжкую службу вартаўнічага паўночна-усходніх межаў Беларусі, якія стала знайходзіліся пад пагрозаю маскоўскага нападу. Вось там, у Смаленску — першай гістарычнай сталіць Крывічоў, Філон Кміта зарганізаваў даволі шырокую сетку весткавае службы. Пры вельмі спрытна і на той час добра зарганізаванай і хуткай сыстэме Кміта меў сваіх дапішчыкаў-«шпегаў» ня толькі па ўсяму ўзьмежжу беларускае зямлі, але таксама ў Маскоўшчыне і навет у Польшчы, якая тады была фэдэратыўна зьвязанаю з нашаю Бацькаўшчынаю. Магчыма некаму зажадаецца назваць гэтую арганізаваную Філонам Кмітам **першую весткавую службу — беларускую** — як гэта ўжо і спрабавалі «гісторыкі» небеларусы, шпегоўствам, што аднак зусім не пярэчыць цьверджаньням, але толькі сьцьвярджае і падмацоўвае нашую тэзу. Ўся дзейнасьць кажнага дапішчыка і кажнае інфармацыйнае сучаснае прэсавае службы зьяўляецца адначасна і пераканаўча падмацаваньнем вышэйсканага ад дзейнасьці і працы Першае Беларускае Весткавае Службы Філона Кміты.

З атрымліваных вестак ад сваіх людзей Ф. Кміта добра ведаў палітычнае і гаспадарчае становішча ня толькі Беларусі, але магчыма яшчэ лепей Маскоўшчыны і нават Польшчы. Вось гэтыя сабраныя весткі Кміта **сыстэматычна** і старанна адпісваў і перапісваў у Дзяржаўную Раду — «паном радным» — **свае паведамленьні і весткі** ці, якназываў іх ён сам

«ОДПІСЫ».

У «Одпісах» зьмяшчаліся важныя і патрэбныя весткі аб беларускай і закардоннай палітыцы. Трапляюцца там весткі нават аб адносінах маскоўцаў да перкопскіх татараў, аб нарадах маскоўскага князя з сваймі баярамі, аб ураджаі ў Маскоўшчыне і інш. За адданую і шчырую патрыятычную працу дзеля дабра і славы Бацькаўшчыны, за заслугі зробленыя беларускаму гаспадарству, Кміта быў ушанаваны сэнатарствам з тытулам **смаленскага ваяводы.** Як абаронца незалежнасьці і цэласьці беларускага гаспадарства Філон Кміта ўвайшоў у гісторыю нашае Бацькаўшчыны, але як першы арганізатар беларускае весткавае службы, як пачынальнік беларускае прэсы ён увойдзе і ў гісторыю беларускае прэсы й нашае слаўнае мінулае культуры.

ОДПІСЫ праіснавалі на працягу амаль двох год 1573—1574 і ўсяго пакуль іх ведама 31 нумар, якія захаваліся да нашых дзён. Да захопу ў Маскоўшчыне ўлады бальшавікамі ОДПІСЫ перахоўваліся ў бібліятэцы Дэпартамэнту Расейскага Генэральнага Штабу ў Петраградзе, а пасьля гэтага былі залічаны ў сакрэтны аддзел у адным з аріхваў Ленінграду. Доступ да іх, відаць, зачынены, бо дагэтуль ніводзін з дасьледчыкаў беларускае культуры ў СССР, дзе натуральна мусілі-б імі зацікавіцца, нават не ўспамінае.

Дакладны назоў Одпісаў:

РЕИСТРЪ СПИСАНЬЯ ТАРМЕНЪ, КОТОРЫЕ ЕСМИ ЛИСТЫ ЧЕРЕЗЪ ПОСЛАНЦЫ МОИ, ДАЮЧЫ ВЕДОМОСТЬ О КНЯЗИ ВЕЛИКОМ И О НОВИНАХ, О КОТОРЫХ МНЕ ШПЕГИ МОИ ЗЪ ЗЕМЛИ ЕГО НЕПРІЯТЕЛЬСКОЙ МОСКОВСКОЙ ВЕДАТИ ДАВАЛИ...

(Загаловак падаецца па Е. Карскаму).

Хай нас не палохае, як гаварылася ўжо вышэй, ні даўгі назоў, ні спатыканае ў ім слова «шпегі». Гэта поўнасьцю зразумела і ў той час першых крокаў прэсавае весткавае службы, ня толькі ў нас на Бацькаўшчыне, але і на Захадзе, аб усходзе (Маскоўшчыне) наагул ніякай гутаркі і быць ня можа, інакш назваць дапішчыка, пры тагачасным багацьці старадаўняга беларускага лексыкону, зразумела і не маглі. Калі мы зірнем у гісторыю прэсы Захаду, дык пабачым тыя самы зьявы, а таму гэта ня можа нічым супярэчыць лічыць адпісы першым беларускім часапісам.

Што-ж тычыцца адсутнасьці прынятае сяньня ў кажным пэрыядычным выданьні парадкавае нумарацыі і формы, дык гэта наагул не падлягае дыскусіі. Калі мы параўнаем з ОДПІСАМІ першыя газеты на захадзе Эўропы, дык пабачым нават некаторую дасканаласьць нашых Одпісаў.

Гэткае-ж зьявішча знайходзім і ў гісторыя ангельскае прэсы, аб чым шырэй затрымліваюся ў маёй працы па гісторыі ангэльскай прэсы, каторая друкавалася ў органе СБЖ «Вольным Слове» (гл. №№ 7—15).

ОДПІСЫ зьяўляюцца дакумантамі гісторыі Беларусі, гісторыі беларускае культуры і гісторыі беларускае прэсы, якія характарызуюць ня толькі нашае грамадзянства XVI стагодзьдзя й нашыя тагачасна палітычныя суадносіны з суседзямі, але вельмі шмат даюць і для характарыстыкі Маскоўшчыны ды Польшчы. Гэта — журналы й обэліскі нашае старадаўняе культуры, якія крыюцца нашымі ворагамі, ад нашых дасьледчыкаў, таму й няведамыя шырэйшаму грамадзтву. Апрача ўсяго іншага і першараднага значаньня для гісторыі беларускае прэсы, ОДПІСЫ маюць таксама літаратурна-навуковую вартасьць, асабліва для мовазнаўцаў. Гэта не сухія весткі, але цікавыя і вобразна-жывыя пераказы паведамленьняў дапішчыкаў-«шпегаў», купцоў, перабежчыкаў і інш. людзей. Мовазедам ОДПІСЫ цікавыя будуць тым, што на іх можна будзе лёгка і дакладна дасьледзіць некаторы ўплыў маскоўскае гаворкі на людзей, якія карацей ці даўжэй жылі ў Маскоўшчыне і наадварот, як і пакінуты імі крывіцкі ўплыў на маскоўскую гаворку.

Асабліва-ж павучальным і карысным будуць дасьледаваньні ОДПІСАЎ для нашых часапісцаў, бо там яны атрымаюць шмат карыснага, хоць бы дзеля ўжываньня загалоўкамі пэрлаў нашае народнае мудрасьці — прыказак, якімі Одпісы асабліва багатыя. Для прыкладу падам тут колькі іх, як загалоўкі: «Як даробіць ліха, прарэжуцца й зубы», «Ні думалі, ні гадалі, — гаспадарам нарадзілі», «Калі ўтапілі, тапор давалі, а выплаўшы — ні тапарышча», «Тая баба надвое варажыла» і шмат інш. Як бачым, усе яны і сяньня жывыя ў нашым народзе, да таго-ж вельмі надаюцца і дзеля загалоўкаў артыкулам аб нашай эміграцыйнай сучаснасьці, якія часам маюць зусім неапрацаваныя і нічога ня кажучыя загалоўкі.

Беларускае грамадзтва на эміграцыі будзе ў наступным годзе абыходзіць спалучаныя ўгодкі **першае беларускае газэты «Мужыцкая Праўда»** і 380-тыя ўгодкі беларускае прэсы ды спадзяецца да таго часу атрымаць ад нашых гісторыкаў і часапісцаў вялікшых працаў як аб адным, гэтак і другім. Гэта і абавязак нашых навуковых інстытуцыяў на эміграцыі і Саюзу Беларускіх Журналістых.

М. Вольны.

Руіна сельскае гаспадаркі у БССР

(Заканчэньне)

доўлі. Праўда, «у калгасах пагалоўе буйнай рагатай жывёлы з 1 студзеня 1949 году па 1 жніўня 1952 г. вырасла ў 2,5 разы, у тым ліку кароў — у 4,6 разы; пагалоўе сьвіней — у 5,9 разы, авечак і коз — у 3,5 разы, птушкі — у 2 разы, коней — у 2,8 разы. У грамадзкім статку калгасаў на 1 жніўня 1952 г. ёсьць буйнай рагатай жывёлы на 62% больш, а свіней і авечак у два разы больш, чым было ў даваенным 1940 годзе». На першы пагляд, рай дый годзе! Але тут гэты шыбкі прырост калгаснай жывёлы можна вытлумачыць толькі тым, што на гэты пэрыяд часу якраз прыпадае наінтэнсыўнейшы працэс калектывізацыі ў заходніх акругах рэспублікі, калі ў калгасныя хлявы была загнаная ўся собская сялянская жывёла.

Але цікава тут ня гэта, але тое, як гэтая жывёла даглядаецца пры сыстэме калгаснай паншчыны. Вось адзін з красамоўных фактаў: «У некаторых выпадках страты паголоўя жывёлы перавышаюць разьмеры прыплоду, як гэта здаралася, прыкладам, у ходзе зімоўкі 1950—51 г.г. ў калгасах Віцебскай, Гомельскай і Магілёўскай акругаў».

Ня лепшы можа быць стан і ў наступную зіму, бо, як чытаем у справаздачы, «вельмі сур'ёзную трывогу выклікае нездавальняючае становішча з накапленьнем кармоў для грамадзкай жывёлагадоўлі. Пляны сенакашэньня й сіласаваньня ня выканаты, а сеяных траў і карняплодаў у нас вельмі мала».

Каб закончыць з калгасным хаосам у Беларусі, трэба прывесьці яшчэ адно месца з прамовы Патэлічава: «ЦК КП(б)Беларусі лічыць неабходным даложыць зьезду, што з прычыны нашай бесклапотнасьці сярод парушальнікаў статуту (селькагаспадарскай арцелі — Я. К.), раскрадальнікамі калгаснага дабра аказаліся навет некаторыя сакратары райкомаў, старшыні райвыканкомаў, пракуроры і другія работнікі». Тут дык узапраўды выканалі й перавыканалі!

Нельга ўявіць, каб віной усяму гэтаму калгаснаму балагану й хаосу, безгаспадарнасьці, нізкаму ўзроўню сельскае гаспадаркі была толькі савецкая калгасная сыстэма сама ў сабе, хаця, бясспрэчна, у гэтым крыецца аснаўная прычына такога руіннага стану сельскае гаспадаркі на Беларусі. Але апрача гэтага, ёсьць і іншая прычына, аб якой з палітычных меркаваньняў ня выпадала гаварыць публічна Патолічаву.

Гэтай прычынай зьяўляецца бясспрэчна масавы супраціў беларускага сялянства й сабатаваньне зьненавіджаных для яго калгасаў, разам з гэтым — сабатаваньне й пасыўны супраціў супраць усяе савецкае сыстэмы.

Падагульняючы ўсё вышэй сказанае, варта адцеміць, як-жа іначай выглядаюць у запраўднасьці тыя гігантычныя тэмпы індустрыялізацыі Беларусі, пасьпяховае разьвіцьцё калгаснага ладу, павышэньне жыцьцёвае ўзроўні беларускага калгасьніка й работніка й наагул усё тое «радаснае й шчасьлівае жыцьцё» пад «сонцам Сталінскай канстытуцыі» ад таго, аб чым бесьперапынна крычыць савецкая прапаганда, гавораць сотні тысячаў агітатараў, расьпісвае савецкае прэса ды, крычыць кажны дзень Менскае радыё!

Ст. Крушыніч.

З новым навучальным годам

Новы акадэміцкі год у Лювэне распачаўся дня 6. 10. 52. Горад, якога чацьвертую частку насельніцтва твораць студэнты, аджыў ізноў. Вуліцы запоўніліся моладзьдзю й прысутным ёй вясёлым сьмехам і крыкамі. Кругом сябры. Якжа ня прывітаць калегу, які ідзе дзесьці другім бокам вуліцы, хоць-бы прышлося й крыкнуць, як не запрасіць яго на шклянку піва, у кіно ці на партыю брыджа.

Забурліла жыцьцё і ў Беларускім Студэнцкім Доме. Больш шчасьлівыя вярнуліся з вакацыяў, менш шчасьлівыя — з манастыроў, пакоі запоўніліся й БСЗ у Лювэне, студэнты зрабілі новы старт у новы навучальны год. Шчасьці Божа! Відаць шмат новых абліччаў т. зв. фуксаў, некаторых-жа із старых, на жаль, больш ня ўбачыш. Паколькі вясёлым бывае пачатак, пастолькі сумным часамі бывае канец. Аднак-жа падлічыўшы ўсё, што было зроблена, агульны рэзультат ня ёсьць незадавальняючым, наадворот, ён ёсьць даволі ўдалым. З агульнага ліку студэнтаў беларусаў, што былі запісаны ў леташнім навучальным годзе на Унівэрсытэце — 33, падчас году пакінулі студыі 2. З апошніх 31, што прыступілі да іспытаў — у першай ці другой сэсыях — здало іспыты 24. 7 чалавек, ці інакш 22,58% «праваліліся». Зь іх 3 выехалі на іншыя ўнівэрсытэты (Нямеччына, Гішпанія і Льеж — Бэльгія), 1 застаўся ў санаторыі Эўпэн, 1 пайшоў на працу, а апошніх 2 маюць паўтараць год. На мейсца выехаўшых прыбылі ўжо новыя студэнты: з Англіі — 3 і з Францыі — 1.

Дзе прычыны, што аж 7 чалавек іспытаў ня здалі? Іх ёсьць шмат. Кажнаму хоць крыху абзнаёмленаму зь лювэнскім унівэрсытэтам ёсьць ведама, што першыя 2 гады студыяў, а асабліва першы, ёсьць найцяжэйшымі. Унівэрсытэт ёсьць перапоўнены (звыш 9.000 студ.). Дзеля гэтага вядзецца войстрая элімінацыя. Звычайна на першым годзе «зразаюць» 50 — 70%. Частка зь іх паўтарае год, некаторыя мяняюць унівэрсытэт, а другія кідаюць яго назаўсёды, шукаючы сабе іншых шляхоў у жыцьцё. Летась зь беларускіх студэнтаў было на першым годзе аж 17 чалавек. Зь іх 12 здалі іспыты, а 5 «праваліліся», 2 апошніх з другога году студыяў.

Як бачым лік ня здаўшых першагоднікаў у нас — 29,41% ёсьць далёка ззаду ад агульнаунівэрсытэцкага — 50—70%. Далейшаю прычынаю ёсьць тое, што пачынаючыя студыі беларусы былі доўгі час адарваныя ад навукі. Ім прыходзілася цяжкаю фізычнаю працаю — якая, зразумелая рэч, нічога супольнага з навукай ня мела — зарабляць штодзённы хлеб. Дзеля гэтага сюды магчыма трэба было-б залічыць і некаторы недахоп сыстэматызацыі й плянаваньня працы пачынаючых. Аднэй з галоўных прычынаў было няведаньне францускае мовы. Кажнага слова прыходзілася шукаць у слоўніку. Гэты недахоп адчуваецца найбольш на гуманістычных прадметах, куды пайшла большая частка нашых студэнтаў. Другія прычыны, як рамонт дому, які трываў аж да 25-га сакавіка, нагрузка грамадзкай працай і г. д. вялікай ролі ў непаводзінах на іспытах ня згулялі. Характэрная рэч, што тыя, што займаліся грамадзкай працай, іспыты здалі. Ясная рэч, што калі-б заданьнем беларускіх студэнтаў была толькі навука, дык рэзультаты былі-б шмат лепшымі. Замест 2 выдатнікаў, іх, магчыма, было-б 10. Але-ж каб не грамадзкая, культурная і сацыяльная праца, якую вядуць нашыя студэнты сярод беларускіх работнікаў у Бэльгіі, часткава ў Францыі, ды ў Нямеччыне, ці патрапілі-б яны стварыць так прыязную для сябе й нашых нацыянальных ідэалаў атмасфэру сярод афіцыяльных шырокіх грамадзкіх і мясцовых унівэрсытэцкіх кругоў Бэльгіі? Трэба сумлявацца.

Вось перагляд распадзелу беларускіх студэнтаў Лювэнскага Ўнівэрсытэту паводля факультэтаў і гадоў навучаньня. Стан бягучага акадэміцкага году — 1952/53. Стан на 12. 10. 1952.

Назоў факультэту ці інстытуту	Гады навучаньня					
Лік студэнтаў	1	2	3	4	6	7
Палітычныя й сацыяльныя навукі	2	5	3			
Гісторыя	1		2			
Гісторыя мастацтва		1				
Псыхалёгія	1					
Права	1					
Гандлёвы	1	2				
Мэдыцына	1				1	1
Аграномія	1					
Хімія		1		1		
Геалёгія				1		
Інстытут Фізычнага Узгадаваньня		1				
Інжынерыйныя навукі (Палітэхніка)	1	2				
Школа лябарантак			1			
Электратэхнічны Інстытут у Льежы		1				
Разам	8	13	7	2	1	1

паводля гадоў навучаньня

Агульны лік студэнтаў можа яшчэ крыху пераменіцца ў сувязі з магчымым прыездам новых кандыдатаў.

З 32 усіх студыюючых ёсьць 3 дзяўчыны й 29 хлапцоў. Пачынаючы ад бягучага году з прычынаў чыста эканамічных студэнткі жывуць у Беларускім Інтэрнаце для дзяўчат. Харчуюцца яны ў студэнцкай беларускай сталоўцы разам з студэнтамі. Студэнты, за выняткам двух, жывуць у Беларускім Студэнцкім Доме.

Сярэдні век беларускага студэнта ў Лювэне выносіць 26—34 гадоў. Аднакжа гэты век розьніцца ад асобы да асобы. Ён зьмяняецца ад 18 да 39 гадоў. Большая частка студэнтаў маюць ад 25 да 29 гадоў.

Што адносіцца да навукі, дык трэба сказаць, што ўсе факультэты Лювэнскага Унівэрсытэту ёсьць аднолькава цяжкімі. Ці гэта была-б мэдыцына, хімія ці якая небудзь «трапалёгія» — як тут звыклі называць гуманістычныя факультэты, кругом вымагаецца працавітасьць, стараннасьць і веды, веды перадусім. Літасьці падчас іспытаў няма, так як няма тэндэнцыі «зразаць».

На бягучы год Акадэміцкім Камітэтам ёсьць прызначана для беларусаў 29 стыпэндыяў у вышыні 2.000 б. фр. у месяц (40 ам. даль.); гэтая скромная сума павінна хапіць на аплату за навуку, падручнікі, лябараторыі, памешканьне, харчаваньне, вопратку. Кажнаму студэнту і студэнтцы выплачваецца на рукі, як кішэнныя грошы — 200 фр. месячна, зь якіх пасьля адцягненьня складак на розныя арганізацыі астаецца 186 фр. Гэтых грошаў павінна хапіць на папяросы, мыла, ножыкі да галеньня, а часамі й на кіно.

Камітэт Дапамогі Беларускім Студэнтам знаходзіцца сяньня ў стадыі рэарганізацыі. Гэтая вельмі важная для нас арганізацыя, якая існавала да нядаўнага часу толькі дэ факто, ёсьць цяпер зацьверджанай міністэрствам юстыцыі й мае свой статут. Ягоны афіцыяльны назоў наступны: «Камітэт Дапамогі Беларускім Студэнтам Лювэнскага Ўнівэрсытэту — Камітэт Кардынала Тысэрана.» Адным з закладчыкаў і дзейным сябрам гэтага Камітэту зь беларускага боку ёсьць др. Б. Рагуля. Ад бэльгійцаў закладчыкамі й сябрамі гэтага Камітэту ёсьць шырака ведамы нашаму грамадзтву, душа беларускага студэнцкага асяродку ў Лювэне, айцец Робэрт ван Кавэлярт і праф. В. Дэні.

Вось некалькі кароценькіх дадзеных аб беларускім студэнцтве ў Лювэне й ягоных дасягненьнях у галіне навучаньня. Не гавару тут аб другой галіне дзейнасьці, якая займала й будзе займаць шмат часу й высілкаў — сацыяльнай і нацыянальна-культрунай. Аб гэтым «Бацькаўшчына» друкувала шмат паасобных справаздачаў і артыкулаў. Адныя зь іх рэальна адбівалі гэтую працу, другія, як «Зважай, раўняй на Лювэн» паніжалі беларускага студэнта ўваччу нашага грамадзтва на эміграцыі. «Зважаць на Лювэн» трэба было-б ня дзеля таго, што тут «ляпаюць машынкі», спрачаюцца аб Палесьсі, дзяўчатах, ці проста п'юць піва. «Зважаць на Лювэн», а часамі мо й «раўняць», трэба было-б дзеля таго, што тут студэнты, апрача ўпорыстай і цяжкой працы над сфармаваньнем свайго «я» й павышэньнем сваей інтэлектуальнай узроўні, вядуць таксама працу там, дзе толькі маюць нагоду й магчымасьць: і на ўнівэрсытэцкім і на грамадзкім груньце. За гэта тут іх і цэняць і на іх «зважаюць».

Лювэн, 12. 10. 1952. **А. Ар.**

ПАПРАЎКА

У папярэднім нумары «Бацькаўшчыны» з прычыны карэктарскага недагляду быў апушчаны пад артыкулам «Сталінізм лечаць і будуюць» аўтарскі подпіс, які павінен быць наступным: «М. Карэніч».

Саветчыкі палююць на людзей

Як падала ангельская прэса («Дэйлі Тэлеграф», «Ёркшыр Обсэрвэр», «Тэлеграф Аргус» і інш.), два працаўнікі савецкай амбасады ў Лёндане Сычев і Огороднев 14 кастрычніка сёлета наведалі горад Брадфорд (акруга Ёркшыр), дзе знаходзіцца каля 6.000 дабравольных работнікаў з-за зялезнай заслоны, у тым ліку й шмат беларусаў. Яны наведалі каля 40 памешканьняў уцекачоў з краінаў Савецкага Саюзу, пераважна ў час, калі мужчыны былі на працы, і намаўлялі да павароту ў Савецкі Саюз, заяўляючы, што пра гэта іх просяць іхныя сем'і й сваякі на бацькаўшчыне. Упаўнамочаны брытанскага міністэрства замежных справаў падаў да ведама прэсы, што дзейнасьці прадстаўнікоў маскоўскай амбасады прысьвечана спэцыяльная ўвага і ў гэтай справе вядзецца сьледзтва. Як выясьнілася, пра падарожжа гэтых двух савецкіх агентаў у Брадфорд былі загадзя павядомленыя адпаведныя ўлады, бо дыпляматычным прадстаўніком Масквы й яе сатэлітаў ад 10 сакавіка сёлета абмежаваныя разьезды ў гэтай краіне да прастору радыюсам 25 клм. ад г. зв. «Гайд Парк Корнэр» у Лёндане.

Асабліва абурэньне сярод уцекачоў выклікала выясьненьне кансулярнага аддзелу савецкай амбасады ў Лёндане, якое было зьмешчанае ў мясцовай прэсе. Кансулярны аддзел выясьніў карэспандэнтам, як-бы працаўнікі савецкай амбасады наведвалі ўцекачоў на просьбу іхных сем'яў, пражываючых у Савецкім Саюзе, якія хочаць іх нагаварыць да павароту. Адрасы ўцекачоў быццам таксама мае амбасада ад іхных сем'яў. Прадстаўнік амбасады дадаў, што савецкі ўрад хоча даць «сваім грамадзянам» усякую помач, «каб памагчы ім вярнуцца да дому і іхных сем'яў». Ён засьцярогся, што амбасада цікавіцца толькі ўцекачамі з СССР, бо «палякі й чэхі яе зусім не абходзяць», бо маюць свае собскія кансулярныя прадстаўніцтвы.

У сувязі з гэтым віцэміністар замежных справаў лёрд Рыдынг асьветчыў: «Запэўняю ўцекачоў, што яны карыстаюць з поўнай ахароны брытанскіх судоў і што ніякая чужая ўлада ня можа іх самавольна змусіць пакінуць Вялікабрытанію паміма іхнае волі.» «Паўтараю, заявіў ён далей — што ўцекачы ня мусяць прыймаць такога роду візытаў і павінны безадкладна заяўляць паліцыі, калі ўважаюць, што прабуюць зрабіць на іх націск.» Ён-жа таксама заявіў, што савецкая амбасада ў Лёндане атрымала ў гэтай справе папярэджаньне.

У вабароне ўцекачоў асабліва шчыра й актыўна выступіў сябра парляманту з акругі цэнтральны Брадфорд сп. Вэбб М. П. і інтэрвэньяваў у гэтай справе ў міністра замежных справаў Ідэна. А 26. 10. 52 ў Украінскім Доме ў Брадфорд сабраліся прадстаўнікі беларускае, латыскае, летувіскае, эстонскае і ўкраінскае арганізацыяў і вынесьлі спэцыяльную падзяку сп. Вэббу за ягоную абарону ўцекачоў перад савецкімі агентамі. Гэтая падзяка была яму перададзеная ў пісьменнай форме коратка перад распачацьцем сацыялістычнага мітынгу, на якім быў прысутным і сп. Вэбб. На мітынгу сп. Вэбб у першую чаргу парушыў пытаньне ўцекачоў у Брадфордзе і загарантаваў, што «будзе моцна абараняць правы няшчасных людзей, якія выбралі свабоду й працуюць з намі, так што й права іхнае павінна быць роўнае нашаму».

Я. К.

Прадстаўніцтвы „Бацькаўшчыны“

ПАЗА НЯМЕЧЧЫНАЙ:

1. **У Бэльгіі:**
   Mr. Karas Leonid, 19, Place Hoover, Louvain, Belgique.
2. **У Ангельшчыне:**
   The Whiteruthenian Editorial Foundation 52, Penn Road, London, N. 7. England.
3. **У Францыі:**
   Mr. Symaniec Vladimir, 15, rue du Ltn. Boncour, Neuilly s/Seine, France.
   або:
   U. Kastelan
   53, rue Leon Salembien
   Tourcoing (Nord), France
4. **У З Ш А:**
   Mr. B. Danilovich,
   222 Suydam St. New Brunswick, N. J. U.S.A.
5. **У Канадзе:**
   Mr. Joseph Corny, 270 Clinton Str. Toronto, Ont., Canada.
6. **У Аргентыне:**
   Asociacion Bielorusa en la Argentina calle Coronel Sayos 2981, 4 de Junio prov. Buenos Aires. Argentina.
7. **У Аўстраліі:**
   Mr. Jackievic Donat, 60 Fisher Street East Brisbane, Q-ld, Australia.
8. **У Вэнэцуэлі:**
   Dudzickj Vladimir, Crucesita a San Miquel 74, Caracas, Venezuela.
9. **У Новай Зэляндыі:**
   Mr. Karanieuski Marian,
   R. N. Z. A. F. Station
   Taieri. Otago. New Zeeland.